

TÁNCMŰVÉSZET

1985/10

Commedia dell'arte tanfolyam a budapesti Műegyetem nyári továbbképzőjén, a háttérben a mester: A. Carrara (Magyarossy Zoltán, Lapkiadó Fotó felv.)

Felelős szerkesztő: **MAÁ CZ LÁSZLÓ**

A szerkesztőség címe: Budapest VIII., Rákóczi út 23. 1088

Telefon: 142-498

Kiadja a Lapkiadó Vállalat, Budapest

VII., Lenin krt. 9–11. Telefon: 221-285

A kiadásért felelős: **Siklósi Norbert** vezérigazgató

Egyetemi Nyomda — 85.4092 Budapest, 1985

Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató

Megjelenik havonta

A szöveg fényszedéssel készült

Terjeszti a Magyar Posta. Elfizethető bármely hírlapkézbesítő postahivatalnál, Posta hírlapüzleteiben és a Hírlapelőfizetési és Lapellátási Irodánál (HELIR) Budapest V., József nádor tér 1. — 1900 — közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a HELIR 215-96162 pénzforgalmi jelzőszámra. Elfizetési díj egy évre 156,— Ft.

Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat.

H—1389 Budapest, Pf. 149.

INDEX: 25 830

HU ISSN 0134 1421

TÁNCMŰVÉSZET

1985. X. évfolyam, 11. szám

Ára: 13,— Ft

Tördelő- és képszerkesztő:

Czeléné Gergely Zsófia

TARTALOM

Bokor Roland: Szarvassá vált fiak	1
Major Rita: A Hair a Budai Parkszínpadon	4
Kerekes József: Rokonok a Margitszigeten	7
Rókás László: Táncközpont a Műszaki Egyetemen	8
Foltin Jolán: Újra Sárospatak...	10
— Dezső —: Nemzetközi néptánc táborok Magyarországon	11
Fuchs Lívia: A megújuló tánc-kultúráért	12

HÍREK 15

Madcz László: **Sipeki Levente** 17

Poór Anna: In memoriam 1945—1985 21

Lábán Rezső—Milloss Aurél: Harc a zsarnokság ellen 24

Heltai Erzsébet: A posztmodern tánc végletei 27

HÍREK 30

Dezső László: Magyar tánczák Szlovákiában 31

Szabó G. László: Macbeth-siker Prágában 32

Nádasi Marcella: Tánc az angol tévében 33

Kürti László: Amerikai társulatok: Feld Ballet és D. Gordon társulata 35

A címdalón: Egy kis szerelem története — D. Gordon társulata (Martha Spowe felv.)

A hátsó borítón: Sipeki Levente mint Alain, A rosszul örzött lány előadásán (Eifert János felv.)

Szarvassá vált fiak

Igazi forró nyár köszöntött ránk végre az idén. A szabadteri programok szervezői is megnyugvással kémlelhették a csillagos égboltot. Mindenütt telt házak voltak, pedig a szórakozni vágyó, hasznos időtöltést kereső nagyszüreműnek alaposan ki kellett nyitnia pénztárcáját. A borsos belépti díjak azonban – ki tudja, miért? – sehogys nem álltak egyensúlyban a színpadi nívóval. Kellemes hőmérséklet és langyos unalom – ez jellemezte általában az estét. Láthattunk kiváló play-back kísérthez erőltetett, zavaros pantomimizált mozgásszínházat (Bartók-est a Dominikánus udvarban); kommersz operet felújít rendezői ötletekkel, ám tisztességes táncbetétekkel (Csárdáskirálynő, Bogár Richárd koreográfiájával a Margitszigeten); félreértelmezett operát erőltén „világsztárokkal” (Carmen a Szigeten); csalódást keltett, s aktualitását vesztett musicalt minősíthetetlen technikai körülmények között (a Rock Színház Hair-je). Igazi színvonalal ezúttal még a nagy múltú Szegedi Szabadteri Játékok sem rukkolt ki. A jellegtelenre sikeredett Varázsuvola és a pop-daljátékként meggyalázott „János, a vitéz” mellett a Nemzetközi Szakszervezeti Néptáncfesztivál gálaestje, a „Tavaszköszöntő”, valamint *A szarvassá változott fiak* emelkedett ki magasan az országos szabadteri programkínálatból.

Az utóbbi estnek különös jelentőséget kölcsönözött, hogy a táncművészet két élesen elkülönülő ága került szintézisbe egymással, ha csak rövid időre is. A szarvassá változott fiak egyaránt komoly erőpróba elé állította a HVDSZ Bihari János Táncegyüttes tagjaival megerősített Magyar Néphadsereg Művészegyüttesét és a Győri Baletet.

Erdélytől Szegedig nagy utat tett meg a régi román kolinda, amely Bartók közvetítésével és újrafogalmazásában – a természet és szabadság

zenéjeként – megtermékenyítette művészeink fantáziáját, s vele a művészeteket is. A Cantata Profana mély gondolatvilága, s a belőle táplálkozó költő, Juhász Ferenc monumentális verse, „A szarvassá változott fiú kiáltozása a titkok kapujánál” készítette Novák Ferencet és Markó Ivánt a táncdráma megalkotására.

Novák az elmúlt években készített dramaturgikus műveivel a magyar néptáncművészet továbbélésének-fejlődésének egyik lehetséges útját mutatta meg. Társadalmi problémakör, a közösség és az egyén sokrétű viszonylata bontakozik így ki koreográfiáinak többségében. A „Kömüves Kelemen”, a „Csíksomlyói passió”, az „István, a király”, az „Elektra” és más nagyobb lélegzetű színházi produkciói, valamint saját együtteseivel bemutatott tematikus darabjai jól bizonyítják, hogy a néptánc eszköztárával, formai világával a gondolati és érzelmi motivációk milyen széles skálája fejezhető ki. Táncdrámáiban sikerrel oldotta meg a hatalmas tömegek mozgását is az óriási teremben.

A szarvassá változott fiak első része *A szülőház*. Itt a faluközösség, a család összetartó

ereje, a hagyományok meghatározó szerepe tükröződik. Ebből a megszokott (talán már meg is unt) környezetből akar kitörni a „sámán” három nagyobb fia. Elvágyódnak az ismeretlenbe, újat próbálnának a szebb és jobb reményében. A fiakat – bár kötődésük nagyon szoros – sem a mindennapi élet ritmusa, sem az ünnepek felemelő bensőségessége, sem a szerelem nem tarthatja vissza. Akarásukat végül siker(?) koronázza. Szakításuk a gyökerekkel mégsem egyoldalú, hiszen elnyerik a közösség beleegyezését is életformájuk megváltoztatásához: a falu lakói a viszontlátás reményében elkísérik a fiúkat a válaszütig.

Novák „fiai” nem járnak külön úton, ők hárman – Szögi Csaba, Román Sándor és Szilvási Károly – együtt, közös akarattal hozzák a változás szelét. Ellenpólusként azonban az otthon maradó, a közösséget, a családot vállaló legkisebb fiú és az Anya – *Gartner István* és *Gerdesits Irén* – alakja kap hangsúlyos szerepet.

Rossa László gyönyörűen hangzó zenéjéhez a mozgáskompozícióban az erdélyi, mezőségi és gyimesi lépésanyag

A szegedi produkció néptáncpróbáján

A néptánc-félidő próbája

dominál. Novák plasztikus képekkel, a csoportok fantázia-dús elhelyezésével és variálásával tölti be a Dóm-tér óriási színpadát. Kartáncai a horizontális és vertikális mozgató-

sok ellenére egynemű mozgást tükröznek. A koreográfia csúcspontjait a passió és álom-lakodalom, valamint az Anya siratója és a legkisebb fiú, az Elektra Parasitusára

emlékeztető figura kirobbanó variációi adják.

A Markó Iván által jegyzett második rész erős pesszimizmusról árulkodik. A modern nagyváros elembertelenedett, elgépiesedett világa, a kilátástalan élet, a kapcsolatok felületessége, a megtermékenyítő eszmék hiánya, a már-már falanszteri hangulat eredendően kudarcra ítéli a szarvasfiak vállalkozását. Markó csodaváró fiai – elhagyván az ősi fészket, a biztos létalapot nyújtó közösséget – a városba érve a rohanó élet, az uniformizáltság közepébe csöppenve elvesztik egymást. Ettől kezdve önállóan alakul sorsuk, ki-ki maga vívja meg küzdelmét.

A legkisebb fiú idegrendszerét kikezdi a felgyorsult világ, a szenny térhódítása. A középső testvér is hiába keresi boldogulását: sem a fizetett szerelem, sem a remélt eszmei változás nem mentheti meg a pusztulástól. A forradalom bukásával az ő élete is megpecsételődik. Az elsőszülött fiú ugyan eljut a „titkok kapujához”, de bebocsátást már

Próbál a Győri Balett

ő sem nyer. Erőtlenségében, ernyedésében az tükröződik, hogy már lehetetlen visszagyógyódni az ősi közösségbe, visszavonhatatlanul vállalnia kell a másságot, a küzdelmet boldogulásáért.

Markó Iván látványos, dinamikus formálásban állította színre a szarvasfiak drámáját. A hatásos képek azonban nem feledtették, hogy koreográfiájában túlteng a korábbi táncok miatt már sztereotip, kommersz elemek áttétele. A gertyák (Kafka), a kapu (Lorca) a demagóg (Izzó planéták), a patkányok (Don Juan), a géptánc (Stációk, Kontrasztok M. Marin koreográfiája), az alvilág (Mandarin) és több más rekvizitum, illetve mozgásfolyamat köszön vissza itt korábbi darabjaiból.

Rendkívül nehéz dolguk volt a győrieknek, s a velük tökéletes összhangban dolgozó honvéd-táncosoknak, mert Szabados György programzenéje kevés fogódzót adott. A sokfé-

le stíluselemet tartalmazó, de alapjában „free-jazz” kompozíció lényegében kifejezte a cselekmény drámaiságát, de zaklatottsága, helyenként monotonitása és fülrepezítő hangereje felborzolta a közönség idegeit (csak nem a kívánt mértékben).

Az előadók közül a középső fiút táncoló Kiss János emelkedett ki, aki több ellenszenves, drasztikus figura után végre egyéniségéhez méltó karaktert formálhatott meg. Ladányi Andrea a Győri Balett vezető művésznőjévé nőtte ki

magát: szenzibilis alkata, kiváló technikája és játéka révén lett a második tétel leányalakjaként az előadás legbiztosabb pontja. Zádorvölgyi László szuggesztivitásának hiánya és tánctechnikai, illetve alkati problémái miatt nem tudta kifejezni a legkisebb fiú küzdelmét és pusztulását. Az elsőszülött fiú szerepébe (Demcsák Ottó sérülése miatt) maga Markó Iván állt be. Fáradt táncában szenvedést, ki mondhatatlan életuntságot véltünk felfedezni, hogy aztán heroikus kitöréssel fogadja a közönség ünneplését.

A kétrészes táncdráma színreállításában nagy feladat hárult a díszletet, jelmezeket, maszkokat tervező Gombár Juditra és a világitást megvalósító Hani Jánosra.

A darab utóéletét feltételezve jegyezzük meg, hogy a két rész csak együtt játszható. Önállóan csupán az első részre várhat hosszabb jövő.

Bokor Roland

Valódi vagy paróka?

A Hair a Budai Parkszínpadon

Az idei budapesti szabadtéri programkínálat nem sok örömben részesítette a tánckedvelőket. Mondjuk ki őszintén: *a fővárosban nem akadt semmilyen izgalmas néznievaló.* Így aztán be kellett érünk musical-lel, mégpedig rock-musical-lel.

A rockopera, a rock-musical ma sikert ígérő színházi vállalkozás Magyarországon. Nap-

jaink terméke, amely a korábbi zenés színpadi hagyományokra épül. A korábban külföldön sikeres darabok átdolgozása, felújítása azonban veszélyes kezdeményezés, hiszen, ha a zene – a műfaj egyik ütőkártyája – időtálló is, a mondanivalóval, a témával nem mindig lehet mit kezdeni.

A Broadway-n 1968-ban nagy sikerrel bemutatott Hair

című musical (három fiatal szerző, Galt Mac Dermot, Gerome Ragni és James Radó műve) a korszak lázadó eszmei áramlatainak művészi összegzését adta. A hatvanas évek „ellenkultúrájának” terméke azt fogalmazta meg, ami a fogyasztói társadalom fiataljait foglalkoztatta: a szabadsáért és a személyiség integritásáért folytatott küzdelem lényegét, amelynek alapelvét az élet- és vagyonközösség, megjelenési formáját pedig a hippikommuna mozgalom adta, a Zen-buddhizmus és az LSD-kultusz forrása alapján. A Hair első színrevitele a szerelem, béke és szabadság jelszavait foglalta össze művészi kiáltványba, és a tíz évvel később belőle készült film, Milos Forman alkotása ugyancsak ennek az életérzésnek állított emléket.

De mit mond ez a darab ma,

Magyarossy Zoltán felv.

1985-ben a Budai Parkszínpad nézőterén ülő közönségnek? Ellenkultúra..., lázadás... Lázadni mindig lehet – hiszen mindig van mi ellen – tudatosan, eltökélten, de öncélúan, egyszerűen a „balhé” kedvéért is. A lázadás lehet harsány, polgárpukkasztó, de csendes és kitérő is. Kifejeződhét külsőségekben, öltözködésben, hajviseletben. A hippi korszakban a vállat verdeső, hosszú haj jelezte, hogy viselője másképp gondolkodik, mást akar, mint a lenyalt frizurájú vagy mesterien ondolált, tupírozott kispolgár. Máskor a gombafej vált szimbólum-értékűvé. Ma a kívülállást az égnek álló „tol-lak”, hupiszínű taréjok mutatják. Vajon valójában mi rejlik mögöttük, illetve alattuk? A világ lényegében nem változott: ma is fenyegetettségben, igazságtalanságok, korhadt berög-

zöttségek között élünk. A nyolcvanas évek életérzése azonban nem ugyanaz, mint a Hair nemzedékéé volt. Ahogy a hosszú haj kiment a divatból, úgy az idő az akkori ideák fellett is eljárt. Talán maga a lázadás is devalválódott?

De hát mit ad akkor ez a Hair-felújítás a nézőnek? Nostalgia, Mac Dermot jó zenéjét, és mindezt egy fiatal együttes lelkesedésével fűszerezve. Csakhogy ez a színpadon kevés. Úgy látszik, Sándor Pál nem is gondolt arra, hogy valamilyen egyéni ízt, némi aktualitást adjon a darabnak. Látványosságokra épített rendezésével nem hazudtolja meg filmrendezői mivoltát. Filmes ötletek, beállítások jelennek meg a színpadon, amelyek azonban ritkán hatásosak. Sőt olykor öncélúnak tűnnek, mint pl. az amerikai filmművészet

néhány csillagának felvonultatása. A látványosság azonban nem elég ahhoz, hogy elfedje a szerkesztés hiányosságait: az amúgy sem túl bonyolult szövésű cselekmény néhány ponton leülepedik, a jelenetek nem kapcsolódnak mindig egymáshoz. Így a második rész különösen töredezetté válik. Az ötletek adagolása sem arányos: néhol elkoptatott poé-nokra futotta, mint a meglehetősen alacsony IQ-val „büszkélkedő” rendőrök első és második részt összekötő jelenete. A háború iszonyatát kifejező részletben túl kényelmes megoldás az „Apokalipszis most” című Coppola-filmből egy az egyben átvett jelenet alkalmazása.

A magyar Hair a jellemraj-zokkal is fősvényül bánt. Forman filmjében Berger is, Claude is egyéniség. Ellentétes jelle-

müket végül is a közös sors kapcsolja össze. Berger gátlástalan fenegyerek, az Újvilág szülötte, Claude visszafogottabb jellemében, világszemléletében érződik az európai gyökerek hatása. Ez a finoman, de határozottan ábrázolt kettősség újabb jelentésekkel gazdagította a mondánivalót a filmben. Mivel Forman maga is idegenként, európai, ráadásul kelet-európai szemmel nézett körül Amerikában, bizonyára személyes érzelmei sugallták Claude alakjának ilyen beállítását. Ezzel szemben a parkszínpadi két főszereplő különbözősége csak külsőségekben jelentkezik.

Ami a színészi teljesítményeket illeti, Nagy Feró egész „fizimiskájával”, énektudásával – ráadásul a rockstárt körülvevő nimbusz fényében – tökéletes Berger lehetne, ha színészmes-

terségből kicsit több tapasztalatot szerzett volna. Kaszás Attila jól táncol és énekel, és a már említett színek hiányában is rokonszenves Claude-ot formál. Nagy Anikó szintelen Sheila; nem úgy *Füsti Molnár Éva*, aki a kedves-bolondos Jeanie szerepében figyelemre méltó alakítást nyújt. Rajtuk kívül az érdekes énekhangú *Próka* Annamariát kell megemlíteni. A színes bőrű vendégszereplők szemléltetést profibbak ebben a műfajban, különösen a kis termetű Benetta *Chrisholm*, aki kitűnő mozgásával és hangjával kellemes színfoltja lett az előadásnak.

A magyar Hair legfontosabb érdemeként azonban az *összefogott csapatmunkát* kell kiemelni. A társulat ének- és táncstudása fejlődött, a csoportszámokban kiegyenlítettebbé

vált. Bizonyára fontos részt vállalt ebben a haladásban a zenei vezető és karmester *Várkonyi Mátyás*, és a balettmester *Stimác* Gabriella.

A rock-musical koreográfiája a vendég Diane *Brill*-től származik. Az első rész pergő, ötletes csoporttáncai felpezsdítik a történeteket; kár, hogy a második részbe már alig jutott belőlük. A divatos mozgásnyelv közel áll a szereplőkhöz, akik emiatt láthatóan felszabadultabban táncolnak.

Erényei ellenére a Hair nem hatott az igazi élmény erejével. Importáltunk egy olyan musicalt, amely az átvétellel nem kapott új színeket, pedig a régiek már kissé megfakultak. Lehet, hogy ez már nem a régi „haj”, hanem csak paróka...

Major Rita

Rokonok a Margitszigeten

Az augusztus 19–20-i margitszigeti eseménysorozat kulturális életünk mérföldköve lett. Első ízben szerepelt ugyanis a hazai néptáncgyűtesekkel közös produkcióban tizenegy ország — Anglia, Ausztria, Belgium, Csehszlovákia, Finnország, Franciaország, Jugoszlávia, Kanada, NSZK, Svájc és az Amerikai Egyesült Államok — magyarságának számos népművészeti csoportja. Az Anyanyelvi Konferencia Védnöksége, a Népművelési Intézet, valamint a Magyarok Világszövetségének támogatásával Csizmadia Tibor, Farkas Zoltán és Zsuráfszky Zoltán beállításában színpadra rendezett seregszemle fölillantotta a külföldön élő magyar népcsoportok hagyományörzésének mai állapotát.

A fölhangzó népzene, népdal és a megelevenedő tánc hagyomány vált a jelenlévők gondolatcserélő eszközévé. Az anyanyelvüket olykor csak alig ismerő vendégek tiszteletre méltóan vallottak nemzeti kötődésükről. Örökül kapott népi kultúránk lett az egységes „szóértés” alapja, s a hagyományainkban rejtőző hallatlan közösségkövacsoló energia is kifejeződött.

A bemutatkozó felvonulás lenyűgöző látványában eltűntek a földrésznyi távolságok a világban élő magyarok között, s a dunántúli ugros, a mezősgéi páros egységbe vont a messzi földről egybegyűlteket. A látottak szinte kötelezően összegeztetik a hazai táncfesztiválok is gyakori megállapítást: néphagyományaink a közösséggé és művészetre nevelés komplex egységét hordozzák, mindmáig kellően ki nem használt lehetőségként.

Önmagában már e fesztivál létrejötté is ragyogó eredmény. Mégsem mehetünk el szó nél-

Magyarossy Zoltán felvételei

kül az előadások mellett. Nevezetesen a vállalkozás gigantizmusa elvitte a rendezői energiák javát a csoportok összehangolására, s így kevés szusz maradt az igazi színpadi produkcióra. A nyitás mozgalmas és monumentális színpadképei után a statikus, hazai néptáncszínpadainkról is sajnálatosan jól ismert rendezői beállítások monoton ismétlésekkel jártak. Miattuk az előadás második felében újdonságot alig hordozó megjelenések váltották egymást.

A nagyszabású népművészeti találkozó végül mégis gazdag emlékeket hagyott, s a messziről érkezett csoportok a két estén hagyományaink segítségével új egységbe olvadhattak.

Kerekes József

Nemzetközi tánc- és mozgásközpont a Budapesti Műszaki Egyetemen

Augusztus 10-től 24-ig újszerű képzésformát ajánlott a fiataloknak a Budapesti Műszaki Egyetem Közművelődési Titkársága: Regős Pál művészeti vezetése alatt, kilenc mester irányításával több, mint kétszázan tanulhattak a legkülönbözőbb táncágazatokban, valamint a mozgásszínház-pantomim, illetve commedia dell'arte műfajában. A tizenegy szakra a statisztikai lapok tanúsága szerint egyetlen úgymond „profi” résztvevő sem jelentkezett. A munkára mégis kapható résztvevőkkel együtt csak sajnálhatjuk ezt a bezárkózott magatartást, mely utóbb könnyen oda vezethet, hogy a fejlődés egyszerűen túlhalad az ilyen szemléleten.

A kiváló vendégtanárok közül talán Armando Carrara-ra

Emi Hatano buto-gyakorlatán

A Commedia dell'arte tanfolyam improvizációs gyakorlatán

emlékezünk a legszívesebben. Ő, aki tíz generációra visszamenőleg hordozza vérében az olasz színház commedia-ját, órái előtt hatvan perccel már a helyszínen készült tanítványai okítására. A rokonszenves olasz mester temperamentumával, fergetes humorú improvizációival és kiváló karakterjátékos képességével tette óráit feledhetlenné.

Az Egyesült Államokból érkezett Carnell Lyons szteptánc-kurzusa olyannyira nagy sikernek örvendett, hogy hirtelenjében pót-tanfolyamot indítottak az érdeklődőknek. Lehet, hogy újra divat lesz a szteptánc? Mindenesetre a paddie, rollstep, soft shoe és plain step stílusoktól alaposan megkopott a próbaterem padlója.

A japán Emi Hatano, a tokiói Nippon Egyetem művészeti karának táncoktatója a modern

tánc technikáját ötvözte sajátosan keleti módon a hagyományos folklór-elemekkel, valamint önállóan kialakított rendszerével. Óráit poétikus hangulatú pedagógia jellemezte, de csalódott, aki a kurzusnak számító buto-táncra várt.

Donald M. Griffith második alkalommal járt Magyarországon. A Kreatív Mozgás Stúdióban tavaly nyújtott teljesítményénél ezúttal mintha színtelembenebbnek tűnt volna. Lépéskombinációi is megszokott rend szerint sorjázta az igyekvő leendő táncosok előtt.

Henry Thomas afro-tánc tanfolyama kiválóan sikerült, míg a moderntánc-órákat a pontatlanság, a kapkodó óravezetés jellemezte. Táncos egyénisége mindezek ellenére élénk színfoltot adott a nemzetközi kurzusnak.

Természetesen nem lehet valamennyi tanárt értékelni,

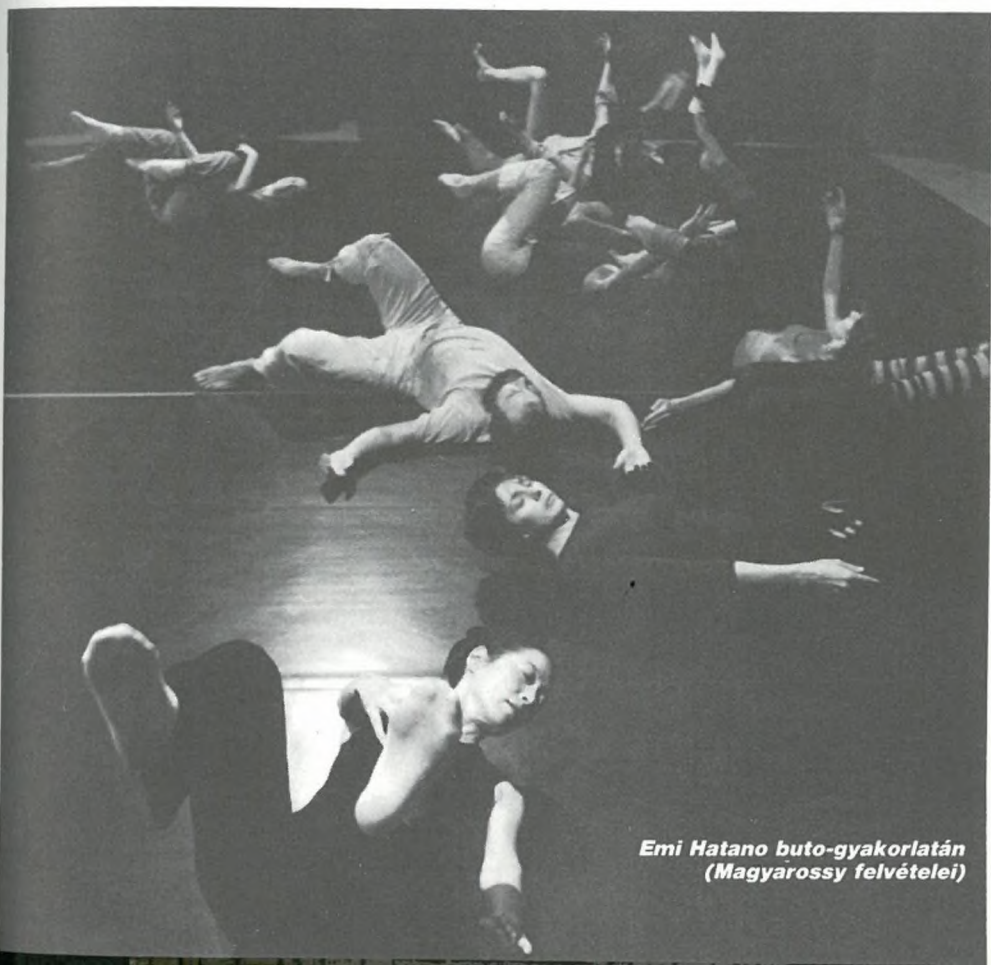

Koreográfiai kurzus a továbbképzőn

mert elvégzett munkájuk jelentősége jóval túlmutat a tanfolyamon. A nyári tánckurzus mindenképpen jelzi a fiatalok eddig nem tapasztalt igényét a

művészeti jellegű aktív mozgásra. Kívánjuk, hogy a kezdeményezés ne múljon el nyom nélkül, és jövőre még kiforrottabban folytatódjék.

R. L.

Emi Hatano buto-gyakorlatán (Magyarossy felvételei)

Újra Sárospatak...

A sárospataki Nemzetközi Néptáncanfolyam eddigi éveiről bizonyára sokan tudnak, hallottak. Jó néhány kolléga tanárként többször megfordult a szemináriumnak otthont adó Comenius Tanítóképző Főiskola falai között. E tanfolyam kitalálója, szervezője, életetője Pálfi Csaba volt, akinek elvesztése – úgy látszott – átmenetileg megszűnteti a külföldiek részéről kezdettől nagy érdeklődéssel kísért táncoktatási formát.

Az 1984-es kimaradt nyár után a két korábbi szervezővel – *Locomotiv Turist és Folkraft Europa* – a Népművelési Intézet Táncosztálya közösen próbálta feltámasztani az ügyet. Meghirdetett programunkat nem kezdő táncosoknak terveztük, három évre. Úgy gondoltuk, az egymásra épített anyag mélyebb és alaposabb táncudást eredményezve átfogó rendszerbe foglalná a magyar néptáncokról szerzett ismereteket.

Az első, idei nyárra Rábaköz, Dél-Dunántúl, és a Dél-Alföld táncanyagának okítását ígértük a hallgatóknak, mégpedig a három Zoltán jegyében. *Varga, Nagy, Zsuráfszky* előnevű tanáraink véletlenül jöttek össze azonos keresztnevével. Az ő izzasztó óráikat szándékoztunk megszakítani, illetve megfűszerezni *Borbély* Jolán és *Pesovár* Ernő elméleti előadásaival. A szakmai munka összefogását jómagam vállaltam egyetlen – és imáramon úgy tűnik – örök aszisztensnőmmel, *Neuwirth* Annamáriával. A háziasszony szerepére a *Locomotiv Turist* lelkes és fáradhatatlan munkatársa, *Godavszky* Judit vállalkozott.

Felhívásunkra ötvenketten jelentkeztek, tizenkét országból, Kanadától Ausztráliáig. Közülük csak ötven jártak előzően a régi pataki tanfolyamokon. A hallgatók összetétele táncos szempontból felülmúlta várakozásunkat. Utólagos bel-

ső értékelésünk szerint tizenheten kiváló, kilencen jó, tizenhatalan erős közepes minősítést kaptak, és csak nyolcukról alakult ki az a véleményünk, hogy tévedésből vannak a tanfolyamon.

A sokfelől jött társaságban kezdettől rokonszenves volt, hogy egyrészt reggeltől reggelig akartak táncolni, másrészt pedig, hogy az első perctől jó hangulatú, egységes közösséget kívántak teremteni.

Persze ez utóbbihoz minden adva volt, főleg az elnyűhetetlen DÜVÖ Együttes, amely az első naptól az utolsó hajnalig húzta, magával vonszolva hangszereit a legelképesztőbb helyekre is (autóbusz, borospince, tornaterem, udvar, folyosó, hálószobák stb.). Tanári gárdánk is nagy sikert aratott, hiszen a három Zolival háromféle munkastílust ismerhettek meg a hallgatók. *Varga Zoli* csendes szigorúságát, *Nagy Zoli* (Püder) többnyelvű csevegő táncitanítását és *Zsuráfszky* kemény ostorcsapásait igazán jól fogadták, minden beszélve *Neuwirth* Panni energiadús, véget nem érő korrepetálásairól.

A második napon kiderült, hogy az esti táncházakban csak erdélyi anyagot táncolni akarók (és azt többnyire felületesen ismerő) külföldieknek van még némi pótolnivalójuk egy rábaközi dus vagy somogyi ugrós eltáncolásában. „Unom kanász tánc” – mondta egy kedves fiú, akit egyébként csak pittsburgi dialektusnak szólítottunk –, mert a sok erdélyi, méhkeréki ritmus és csapkodás után, amit különböző kinti és magyarországi forrásokból összeszedett, bizony sívárnak tűnt neki az egyszerűnek látszó somogyi anyag. Végül egy kis oláhossal az ő inyenységét is sikerült kielégíteni.

Néhány kedves emlék és arc a tanfolyamról... *Steve Hordós jr.* és *Steve Hordós sr.*, azaz

mindenki kedvenc, 72 éves *Pista* bácsija, aki fiát kísérte el *Patakra* és végigülte az összes órát. Első generációs kivándoroltak gyermekeként kint született, 50 év után jött Magyarországra, és gyönyörű zalai tájszóval beszél. Vagy az a középkorú német házaspár, amely a férj születésnapján (*Godavszky* *Jutka* figyelmeségéből óriási tortával ünnepeltük) a berzencei páros ugróst táncolta el megható egy-szerűséggel és szépséggel. De említhetném *Roboz* *Ágnes* kedves balettos leánykáját, vagy a holland néptáncszínház hivatásos szólistáját, aki az utolsó napon jegelt térdrel, de mindent végigtáncolt szinte tökéletes stílusérzékkel. Vagy *Mister Gyula Pándit* (alias „Gumó”-t), a volt biharist, aki *Rábai* mellől lépett le régesrég és íme, hazatalált. És a fehérszöke finn leánykát, aki sokakat megszégyenítően csupán rokonsági érzelmeitől indítva beszél a magyart.

Az egy hét elteltével valamenynyien a szívünkhöz nőttek.

Programunkat Budapesten a *Kodály* együttesrel próbatermi találkozón is folytattuk. Erőből az estéről mindenki elragadtatással és ámulattal távozott.

Befejezésként a *Sárközben* vendégeskedtek hallgatóink. *Váralja*, *Izmény*, *Nagymányok* hagyományörző együttesei dallal, táncsal, muzsikával és kiadós disznótorral várták őket. (Megjegyzem, tizenhárom valódi, hithű vegetáriánusunk is volt.)

Túl az anekdotákon úgy érzem, végeredményben sikerrel vettük az akadályokat. Továbbittük *Pálfi* *Csaba* nehéz örökségét – hiszen ő oly kitűnően értette a dolgát –, a hallgatók pedig megbirkóztak a talán egy kissé magasabbra állított szakmai mércével. „Jövőre veled ugyanitt!” – búcsúztunk egymástól, és remélem, így is lesz.

Foltin Jolán

Nemzetközi néptánc-táborok Magyarországon

Örvendően megszaporodtak a hazánkban rendezett nyári néptánc-táborok, nemzetközi rangú népművészeti rendezvények. Sárospatakon kívül az idén Jászberényben és Debrecenben is rendeztek nemzetközi néptánc-népzenei tanfolyamot. Ha a Téka-tábort is ideszámítjuk, elmondhatjuk: végre egészséges folyamat indult el.

Nemzetközi „pendzsom” Jászberényben

Pendzsom. Valaha így hívták a jász-kun vidéken a falusiak zenés-táncos összejöveiteit. A jászberényi nemzetközi tánc-ház-zenészképző tábor már négy éve működik. Papp Imre, a Jászsági Népi Együttes vezetője csupaszvi szervező; kezdeményezésére jött létre az első zenészképző tábor is, csakúgy, mint az ide.

Halmos Béla vezetésével, valamint a Téka együttes közreműködésével a legkiválóbb hazai tánc-ház-muzsikások tanították a vonófogás fortélyaira a különböző országok táborlakóit. És júliusban végre sikerült megvalósítani a több-éves álmat: közös táborban képezni a zenészeket és táncosokat.

A szatmári, mezőségi, marosszéki és kalotaszegi táncokat Zsuráfszky Zoltán, Farkas Zoltán, valamint a hét második felében Timár Sándor tanította be. Mintegy hatvan táncos és több, mint száz zenész fordult meg a táborban. Néprajzi előadások és filmvetítések, valamint video-programok egészítették ki a foglalkozásokat. A legnagyobb sikert Dömötör Tekla aratta a vallásokról és hiedelmekről tartott előadásával.

A zenészek és táncosok esténként találkoztak, s hajnalig húzódos táncházakban, egymással versengve „mondták föl” a napi leckét.

Délibábos örömök Debrecenben

Az Új Délibáb együttes már eddig is sokat hallatott magáról. A régi Délibáb zenei ötleteiről és újításairól volt híres. Az újjak egyéb kezdeményezéseikkel is felhívják magukra a figyelmet.

Augusztus utolsó hetében a zenekar szervezésében a debreceni Újkerti Általános Művelődési Központ egyhetes néptánc-tanfolyamot látta vendégül a Budapesten rendezett I. Magyar Népművészeti Találkozó külföldi résztvevőit. A táborrendezés ötlete, egyben a több, mint

Jelenetek a debreceni táborból

egyéves szervezés Sallai Sándor, az Új Délibáb vezetőjének érdeme.

A Délibábosok végül is kiváló programot állítottak össze a javarészt Észak-Amerikából érkező táncosoknak. Főleg az USA-ban és Kanadában működő magyar táncsoportok (pl. Hungária, Magor, Tisza) tagjai vettek részt a tanfolyamon, de érkeztek „magányos” érdeklődők is, Japánból és az NSZK-ból, sőt Braziliából is. És bár a magyar származásúak voltak többségben, az „eredeti” amerikaiak is szép számmal képviseltették magukat.

Az első napokban Kiss Ferenc, a Bocskai együttes vezetője, valamint Rigó Erika, a tábor „háziasszonya” tanított szatmári táncokat. Gondosan ügyeltek arra, hogy ne csupán technikai ismereteket, hanem néprajzi tudnivalókat is átadjanak tanítványaiknak. Filmvetítés, video-program, népviseleti bemutató szerepelt minden egyes tánctanítás előtt. Sőt Szatmárból eredeti adatközlő paraszttáncosokat is hívtak, akik nagy sikerű bemutatót rendeztek a külföldi vendégeknek.

Timár Sándor kalotaszegi és székely táncokat tanított, a tőle megszokott mesteri fokon. Csak csodálni lehet Timár munkabíráását! Dr. Varga Gyula a magyar népviseletekről, Páfy Gyula a szatmári és a kalotaszegi táncokról tartott nagy sikerű referátumot. Falvy Károly pedig a tánc és az élet kapcsolatáról beszélt. Előadását párázs víva követte.

A tábor gálaműsorában felléptek a legkiválóbb debreceni együttesek, valamint Nyíregyházáról a Nyírség Táncegyüttes. Az amerikai együttesek is bemutatkoztak. A táborban tanult táncokból, valamint saját táncokból adtak ízelítőt. A műsorban még egy éppen Debrecenben tartózkodó, repülőgépre várakozó nigériai népi együttes is fellépett: megtáncoltatták a tábor valamennyi résztvevőjét. A hazai együttesek közül a legnagyobb vastagsot a Nyírség Táncegyüttes (Varga: Bonchidai táncok), a Bocskai (Kiss Ferenc: Dombói táncok) kapta. A gálabemutatót nagyszabású tánc-ház, majd másnap hortobágyi kirándulás követte.

A táborok nemzetközi visszhangja

Rózsa Sándor, a nagy betyár kései névrokona Kölnből érkezett, a helyi Bokréta táncegyüttes tagjaként:

– Mindkét táborozáson részt vettem. A jászberényi és a debreceni tanfolyam egyaránt magas szintű, jól szervezett programokat kínált. Nekünk, „idegenbe szakadt” magyar táncosoknak ez nagy segítséget nyújtott. Egyébként a magyar táncsoportok Nyugat-Európában nagy nehézségekkel működnek. Állami támogatást nem kapunk, ezért az „anyaország” támogatása rendkívül fontos. Elsősorban persze nem is anyagi támogatásra számítunk, hanem szaktanácsokra, tánctanítókra, kottákra, video- és filmfelvételekre stb. Életbevágóan fontos ez nekünk, hiszen a tánc, valamint az anyanyelv ápolása az egyetlen lehetőségünk arra, hogy megőrizzük a magyarsághoz való kötődésünket...

Halász Sándor az Egyesült Államokból, a New York melletti Englewoodból érkezett. Nyolc éve táncol, a Hungáriának is tagja volt egy időben:

– A debreceni táborozással tökéletesen elégedett vagyok. Feltűnt viszont, hogy egyes táncokat túlságosan is favorizálnak Magyarországon, pl. a kalotaszegi és mezőségi stílust. Ezt nem tartom egészséges folyamatnak, sztrájkultusz kialakulásához is vezethet. Egyébként nekem is az a véleményem, hogy a továbblépéshez jelentősebb magyarországi támogatásra lenne szükségünk.

Bill Kelly vérbeli amerikai, nem magyar. Elmult már hatvanéves, de még mindig kiválóan táncol. A New York-i ABC tévétársaság munkatársa kiválóan megtanulta Debrecenben a szatmári verbunkot és a marosszéki forgatóst.

– A kalotaszegi legényessel még akadnak problémáim – mondja szerényen. Kb. négy

Nagy Jenő felvételei

évvél ezelőtt ismerkedett meg a magyar táncokkal, New Yorkban(!) egy nemzetközi táncházban, ahol a balkáni táncok mellett a mi táncainkat is tanítja egy élelmes néptáncos házaspár.

„A kis japán”. Mindenki így becézi azt a rokonszenves japán egyetemistát, aki minden nemzetközi, illetve magyar néptánc táborban és fesztiválon részt vett az idén. 1979-ben Timár Sándortól tanulta az első magyar tánc lépéseket Tokióban. Az idén másodszer járt hazánkban. Beutazta Erdélyt is, és kiválóan megtanulta a magyar táncokat. Még a kalotaszegi legényest is!

– Hogy érzed itt magad, Norio? – kérdeztem tőle Debrecenben.

– Kiválóan. Ahol táncolni lehet és szabad, mindenütt otthon érzem magam!

– **Dezső** –

A megújuló tánckultúráért

Július második felében ismét benépesült a Rajk László utcai iskola mindkét tornaterme. Reggeltől koraestig gyöngyöző testű „növendékek” ismerkedtek a modern, a dzsessz és a kontakt tánc különböző irányzataival a *II. Budapesti Új Tánc Tanfolyamon*. E nyári kurzus – és a hozzá kapcsolódó rendezvények – spirituus rektora idén is *Angelus* Iván volt, így őt kerestem fel, hogy erről az újszerű, s még a szakmai közönség előtt is jobbára ismeretlen továbbképzési formáról beszélgesünk.

– A nemzetközi nyári kurzus és táncverseny a két éve működő *Kreatív Mozgás Stúdió „találmánya”*. A Stúdió elsődlegesen amatőrök képzésével foglalkozik. Hogyan illeszkedik ehhez az alapvető céljához a rangos nemzetközi

oktatókkal büszkélkedő nyári tanfolyam?

– Ősztől tavaszig a legkülönbözőbb korosztályok járhatnak a Stúdióba. Az általunk kínált órák eltérő mértékben teljesítik be azt a tudást, amit mi – *Kálmán Ferenc* és én – a mozgásról és a testről sejtünk. Például a dzsessz-balet óra egy szettet kínál abból, ami az ideálom a ma már számtalan stílusra bomlott dzsessztáncról. Nálunk a kondíciótánc sem fogyókúra, hanem inkább ösztönzés, hogy aki részt vesz benne, felfedezze a saját testét. Óráinkra általában kisiskolások, kamaszok és felnőttek járnak. Mi nem táncosokat vagy fél-profikat oktatunk – hiszen a hazai tánc-üzemek nem is igénylik azt a fajta készséget, amire mi a hangsúlyt helyezzük – , a nyári tanfolya-

mon azonban jobbára az utóbbiak vesznek részt. Igaz, azért elég jelentős az átfedés a „saját” növendékeinkkel is.

A nyári kurzus – mint mindenütt a világon – szükségmegoldás és nem a legjobb megoldás. Ezzel tisztában kell lennünk, de mégsem szabad lebecsülni, ahogyan ezt a hagyományos módon képzett táncosok szokták, mondván: mit lehet tíz nap alatt megtanulni?! Egyrészt sok mindent, másrészt olyan inspirációt lehet kapni, amiből aztán az ember sokáig táplálkozhat. És ez borzasztóan fontos!

– A második kurzus már módot ad az összehasonlításra. Én úgy tapasztaltam, hogy a mesterek jóvoltából az ideit sokkal színvonalasabb volt, mint a tavalyi, nyilván kísérleti tanfolyam. Elsősorban Bruce

Taylor technikailag és pedagógiailag nagyszerű dzsessz-óráira gondolok, de legalább ilyen fontosnak érzem, hogy a nagy múltú Limón-technika egyáltalán megjelent Magyarországon, s hogy az előbbiektől eltérő gondolkodásmódú és még csak kezdeti periódusát élő kontakt tánc is helyet kapott az oktatási programban.

– A tavalyi tanfolyamon a dzsessz-órák – amennyiben amerikai mesterek tanították – izgalmasak voltak, csak épp a dzsesszbalettnak egy olyan kommerszebb irányzatát kép-

viselték, amely közelebb áll a show-business-hez, mint a táncművészethez. Ezzel szemben idén Bruce Taylor sokkal korszerűbb, nyitottabb technikát tanított, amely mestereinek, Luiginak és Alvin McDuffie-nek köszönhetően bár a klasszikus balett technikáján nyugszik, az egész világában frissebb és modernebb. És hát Taylor táncosként és pedagógusként is oly megnyerő, hogy mindenkit elbűvölt. A dzsessz-órákról tehát elmondhatjuk, hogy a színvonal jelentősen emelkedett, hiszen Bruce Tay-

lor ma a világszínvonalat képviseli. Nem véletlenül tanít hosszú éveket óta a Kölni Táncakadémián, ami az Európában működő nyári tanfolyamok „mértékjegye”.

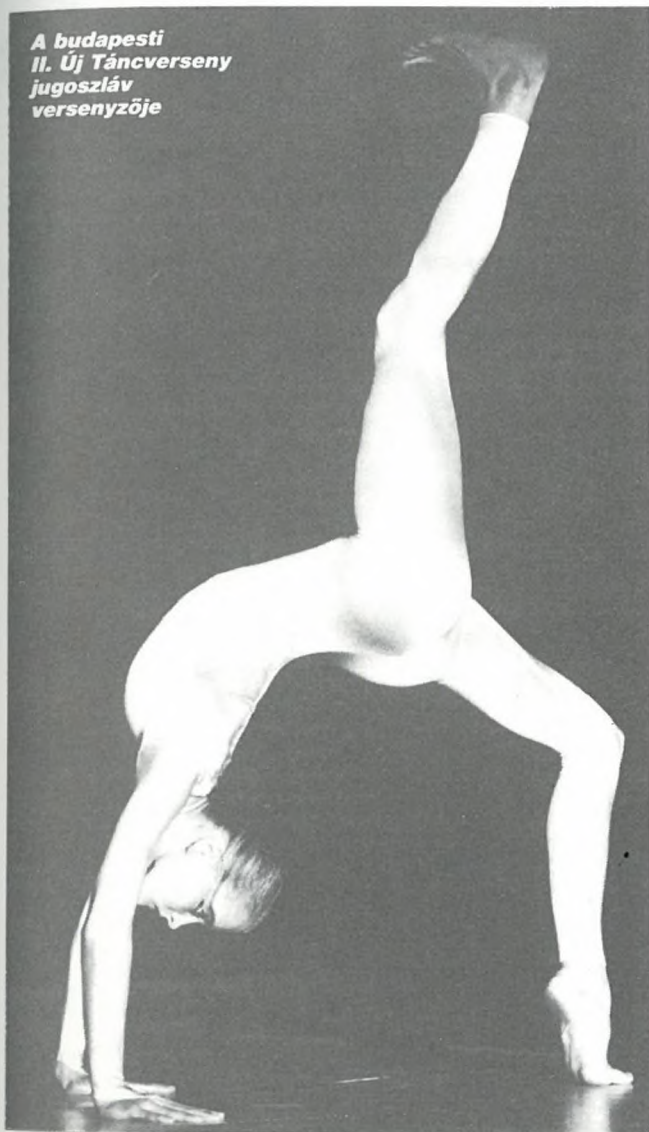
Ami nálunk a Graham- és a Limón-technikáról tudni lehet, az szerintem kicsit felületes. Külsőséges is, és a legnagyobb baj, hogy mindig megreked az alapgyakorlatoknál – hiszen „mi ezt nem tudjuk” –, és elfelejtődik, miért is ismerkedtünk meg az alapokkal. Ilyen szempontból nagyon hasznosnak tartottam mind a tavalyi *modern* órákat, mind az idei *Limón* órákat, amelyeket Milagros Desdunes, illetve Anne Dreyfus tartott. Nálunk az említett probléma fel sem merült! Tartottak egy technikai előkészítést, és rögtön elkezdték táncolni a tanított rendszerben. És sok kombinációt csináltak, ami ugyancsak nagyon fontos.

E két nagy alaptechnika mellett idén felvettük az órák közé a *kontakt* táncot, amit – ha nem is olyan nagy múltú – szintén alaptechnikának tekintek, mert olyan önálló logika nyilvánul meg benne, amely nem kapcsolódik közvetlenül egyetlen másikhoz sem. És ez a nagyszerű benne! Nagy József, a kontakt tánc párizsi mestere mellett még meg kell említenem Berger Gyulát is, aki a Limón-technikához közel álló saját rendszerét tanította. Őt nem kell bemutatnom, hiszen az OSZK-ban, nálunk a Stúdióban és saját együttesénél is tanít egész évben.

A tavalyi oktatók és tantárgyak közül idén néhány hiányzott. A pantomimról és a biomechanikáról úgy gondolom, hogy nem kapcsolódik szorosan a mi profilunkhoz, a klasszikus balett iránt pedig egyszerűen nem volt kellő érdeklődés, így nem tudunk a jövőben sem külföldi mestert hívni. Viszont jövőre szeretnék olyan mestereket is megnyerni, akik koreográfiai szemináriumot tartanának. Tehát nem alaptechnikát tanítanának, hanem kreatív műhely formában a technikák valamilyen felhasználását.

Az általam is örömmel tapasztalt színvonaljavulás másik oldala, hogy a résztvevők nívója is óriási mértékben

A budapesti
II. Új Táncverseny
jugoszláv
versenyzője

emelkedett! Tavaly egy csomó szorongás és szerénység élt bennem, ha egy tanárral beszéltem, hogy „igen, mi itt Magyarországon még nagyon kezdők vagyunk ezekben a technikákban”. Az idén azonban a haladó órák résztvevőit látva elmondhatom, hogy már nem kell szégyenkezni. A haladók semmiben sem maradtak le az átlagos nyugat-európai nyári tánctanfolyamok közönségétől. Annyiban érezni csak a másságot, hogy a mi csoportjaink alakításként nem olyan egységesek, mint nyugaton. Sok a pici, a kövér, a nyurga, tehát ha ránézel a csoportra, nagyon tarkabarka.

– Idén már „konkurrens” tanfolyam is született a Műszaki Egyetem támogatásával, ami azt jelzi, hogy hihetetlenül megnőtt az érdeklődés az ismeretlen táncáramlatok befogadása, valamint a mozgás általános kulturáltsága iránt is.

– Mindig alapelvünk volt, hogy egy mester nem mester, még a legjobb sem. Sok embertől kell tanulni ugyanazt is, hát még különböző dolgokat. Így mi mindig is bátorítjuk a saját „gyerekeinket”, hogy menjenek el ide-oda, tanuljanak másutt is. Ezért jó, hogy Regös Pál megszervezte ezt a tanfolyamot a Szkéné keretében. A nyári tanfolyamok közönsége érdekében azonban – hiszen annak ellenére, hogy a külföldi kurzusokhoz képest mi olcsók vagyunk, a

részvétel mégiscsak nagy anyagi áldozatot követel – úgy érzem, koordinálnunk kell majd a jövőben, hogy se időpontban, se mesterekben ne legyen átfedés a két kurzus között. A Stúdió és a Szkéné természetéből következően a két „workshop” nyilván különböző lesz a jövőben is. A miénk szorosabban a tánctechnikákra és az avantgarde irányzatokra vonatkozó képzést, programot és műsorokat kíván adni, míg a Műszaki Egyetem – hagyományainak megfelelően – bizonyára inkább színházi és mozgásszínházi oldalról közelíti meg ugyanezt a dolgot.

– Az Új Tánc Tanfolyam sajátossága, hogy a kurzushoz koreográfiai verseny is kapcsolódik. Annak ellenére, hogy tavaly tíz műből kettőt, idén kilencből hármat kimondottan izgalmasnak neveznék – és mondjuk egy szolnoki vagy zalaegerszegi néptáncfesztiválra emlékezve ez nem is rossz arány! –, úgy érzem, a hazai táncéletnek a balett és néptánc skatulyába nem szorítható szelete mintha elkeserítően hiányozna, vagy művészi útján a kezdet kezdetén tartana. Hiszen az említett „jó” tavaly is, és egy kivétellel az idén is külföldi résztvevők művei voltak! Ezen persze nem szörnyülködni akarok, hiszen honnan is lenne nálunk tánc-avantgarde?

– A verseny csakugyan nem azt mutatta, hogy létezik hazai avantgarde (vagy ha lé-

A KAKTUSZ Táncszínház az Új Táncversenyen (Ágoston András felvételei)

tezik, akkor az itt nem jelent meg). A verseny célja egyébként nem is a versengés volt, hanem, hogy a legjobbakat kiemelje és bemutassa. A díjnak pedig az a célja, hogy valami kis anyagi támogatást nyújtson a tehetségesebb társulásoknak. Borzasztó sokat jelent ugyanis egy kis közös kassza! A két év tapasztalata alapján úgy látom, hogy a koreográfus versenyt nem ilyen formában érdemes folytatnunk. Inkább a rendezvény fórum jellegét kell hangsúlyozni, és nem díjat, hanem támogatást kell adni. Jövőre úgy tervezük, hogy meghívunk csoportokat, de azért nyitott formában is meghirdetjük, hátha felbukkan egy eddig ismeretlen tehetség.

– A verseny mellett még egy sajátos rendezvénnyel gazdagodott az Új Tánc Tanfolyam: a kéthetes programot nyitó Táncszimultánnal.

– Az a gondolat, amit ezzel az egész tanfolyammal támogatni szeretnénk – mármint, hogy a tánc nem egyféle –, e Táncszimultánon primér módon jelent meg. Háromféle csoport – kilenc-tizenegy éves gyerekek, félprofi modern együttesek és egy szín-

Foglalkozás a Kreatív Mozgás Stúdió nyári tanfolyamán (Vigh Katalin felv.)

házi csoportosulás – azonos zenékre, de külön-külön született produkcióját, illetve improvizációját mutatta be egyszerre a Petőfi Csarnokban kialakított három színpadon. Ez az est szerintem közvetítette a sokféleség lehetőségének üzenetét, érzelmi szinten pedig nyilván annyit adott, amennyire az önmaguk legjavát adó csoportok felkészültek. A néző reális képpel távozhatott: „ez ma nálunk a modern tánc világa”. A fellépők nem azt bizonyították be, hogy munkájuk perspektívtalan, hanem hogy valamilyen út elején állnak.

– A *Kreatív Mozgás Stúdió „kiszállalkozás”, a Nyári Tanfolyam ugyancsak magánkezdeményezés eredménye. A nevesebb nyugati mesterek megnyerése és utaztatása mellett gondolom, nem csekély kiadással jár egy ilyen*

kurzus megrendezése. Lesz folytatása jövőre?

– Lesz, ismét július második felében. Ami pedig az anyagiakat illeti: idén már volt egy támogatónk, az MTA-Soros Alapítvány, amely a második kurzus létrejöttéhez komoly segítséget jelentett. A kurzus egyébként – az úti-költségek fedezésén túl – el-tartja önmagát, ha nem is hajt anyagi hasznot. De ami sokkal fontosabb: kultúrát magánérből sehol a világon nem lehet csinálni! (Most jártam ösztöndíjjal Franciaországban, ahol a Kulturális Minisztérium és a helyi művelődési intézmények sora a kis együttesek százait támogatja, és kapva kap a Bagnolet-i Koreográfiai Versenyen feltűnő tehetségek után!)

Ma sehol sincs olyan „kortárs népművészet”, amely fel tudná venni a versenyt a hivatásos művészettel. S hivatásos

művészetet öfenntartó alapon nem lehet csinálni, hivatásos színvonalú oktatást is csak igen-igen nehezen. Ennek ellenére úgy érzem, hogy az általában testkultúra divatja, a tánctanulás iránt megnyilvánuló tömeges érdeklődés, és az avantgarde tánc- és mozgásszínházak szám- és színvonalbeli emelkedése, s a legjobbak széles közönséghez jutása mind olyan világ- (és mármár hazai) jelenség, amelynek lendületét, s az ebből származó inspirációkat kár lenne veszni hagyni. S hogy a Kreatív Mozgás Stúdió lelkesedésből megalakult, hogy a létfenntartás határán művészet iskolát működtet, hogy tánckurzusokat és művészi fórumokat szervez – mindez baráti összefogás eredménye. Remélem, működésünknek a jövőben sem lesz akadály.

Fuchs Livia

HÍREK HÍREK HÍREK HÍREK HÍREK HÍREK

Tánctáborok országsszerte. Június végén *Hajdúböszörményben* rendeztek gyermeknek néptánc-táborot, ahol a megyei gyermekcsoportokból mintegy kétszázán gyűltek egybe, hogy szatmári, dunántúli, széki és lőrincrevi táncokat, dalokat tanuljanak. A tábor fiatal lakóinak a népművészet mesterrel, Karsai Zsigmond, Nyisztor György és felesége lőrincrevi, illetve méhkeréki táncokat mutatott be. ○ *Csurgón*, július elején első ízben rendeztek tánc-táborot tizenévesek részére. A szakmai programot, melyben tánc- és dal-tanulás, valamint gyöngyfűzés szerepelt, Csikvár József irányította, a zenekíséretet pedig a Zengő együttes szolgáltatta. ○ Ugyancsak július első felében tartották meg *Kalocsán* a III. nemzetközi folklor-táborot. Az egyhetes tapasztalatcsere a Szovjetunióból, Törökországból és Olaszországból is érkeztek csoportok, amelyek táncbemutatóikkal színesítették a szakmai programot. ○ *Mezőhegyesen* júl. 1-én nyílt néptánc-tábor, ahol a szarvasi, orosházi, mezőhegyesi, aj-

kai, hernádi és szolnoki táncosoknak a gyakorlati foglalkozások és tánc-házak mellett elméleti előadásokat is tartottak néptánca-inkról. ○ A társastánc művelőinek július végén rendeztek tánc-táborot a MÁV győri Arany János Művelődési Központjában. ○ Wunsch László dunaújvárosi balett-mester vezetésével *Adonyban* tizenegyedzer rendeztek táncművészeti továbbképző táborot júl. 28. és aug. 4. között. A tábor egyaránt fogadott felnőtt és gyermektáncosokat, sőt az NSZK-beli Gerlingenből is érkezett egy tánc-csoport, hogy megismerkedjen a magyar néptánc-művészettel. ○ *Sárváron* aug. 18-án fejeződött be a Magyarok Világszövetségének felkérésére megrendezett kéthetes nemzetközi néptánc-tábor, illetve a hozzá kapcsolódó népzenei találkozó. A többek között Belgiumból, Franciaországból, Ausztriából érkezett magyar származású fiatalok újabb ismeretekkel gyarapíthatták eddigi tánc-tudásukat.

Születésnap. Ebben az évben töltötte be 70. évét dr. *Dienes Gedeon*, a M. Táncművészek Szövetsége Tudományos Tagozatának munkatársa, aki több, mint egy évtizeden át képviselte hazánkat az UNESCO ITI-szervezetének táncművészeti tagozatában, s hosszú évek óta fordító és művészeti társszerkesztőként látja el a *The Hungarian Dance News* szerkesztői feladatkörét. – Munkásságához további termékeny éveket kívánunk!

Jubileum. A Csáki Emilia szakmai vezetésével működő *szarvasi társastáncklub* augusztusban ünnepelte fennállásának tizenöt éves évfordulóját.

Tizenöt tagú New York-i ének-zene-táncgyűttes, a „The Allations Dance Company” aug. 18-án mutatkozott be a kőbányai Pataky István Műv. Központban.

Együtteseink külföldön. A Rába néptánc-együttes június végén *Nyugat-Szlovákiában* járt, ahol folklór- és békeünnepségeken lépett fel, s műsorával többször is nyíltszíni tapsra készítette a többezres nézősereget. ○ A győri *Kisalföld* táncegyüttes szintén június végén utazott *Spanyolországba*, hogy részt vegyen Terul városának nemzetközi folklór-fesztiválján. ○ Július 5–15. között a franciaországi *Avignonban* rendeztek nemzetközi néptáncfesztivált, amelyen a szanyi *Bokréta* együttes képviselte hazánk színeit. ○ Ugyancsak július elején indult útnak a Szövetkezetek *Tiszafüredi* Néptáncegyüttese, hogy törökországi meghívásának tegyen eleget. Útja során az együttes fellépett az *isztambuli* nemzetközi néptáncfesztiválon, amelyet az idén rendeztek meg először, s a tervek szerint háromévenként fognak tartani. A tiszafürediek sikeres szereplését bizonyítja, hogy 1988-ra ismét várják őket Iztambulba, a tengerre épített fesztivál-színpadra. ○ A *drágszéli* néptáncegyüttes július első két hetében a *Német Szövetségi Köztársaságban* turnézott. Az együttes fellépett a Stuttgart környékén rendezett fesztiválon, mégpedig olasz, spanyol, portugál, svéd, dán, francia és USA-beli csoportok társaságában, továbbá Baden-Württemberg városokban és községekben szerepelt. ○ Július 11-én indult *Törökország*-beli vendég szereplésre a *Baranyai Szövetkezeti Néptáncegyüttes*. A barcsi *Boróka* együttes július második felében az NSZK-ban járt, az altattingeni ifjúsági kör meghívására. ○ Július végén *Finnországba* utazott a visneki *Kamaszka* tánccsoport, hogy részt vegyen Jyväskylä és Teuve városok néptáncfesztiváljain. ○ A július közepén lezajlott *karthagói folklór-fesztiválon* a debreceni *Bocskai* együttes képviselte a magyar színeket. A nagyszabású nemzetközi találkozón harminc ország táncegyüttese vett részt, s kö-

zöttük a debreceni táncosok kiemelkedő szakmai elismerésben részesültek. ○ A martonvásári *Százszorszép* táncegyüttes aug. 1-én indult *Franciaországba*, a Montoire-i tánc- és zenei fesztiválra, ahol máltai, thaiföldi, jávai, bolíviai, amerikai és török együttesek is szerepeltek. Kitüntetésszámba ment, hogy a fesztivál plakátját a Százszorszép fotója díszítette. ○ Az 1950 óta működő pécsi *Mecsek* együttes a nyáron eddigi legnagyobb külföldi vendég szereplését bonyolította le. A pécsi táncosok július végétől három héten át turnéztak *Olaszországban*: Észak-Itáliától Sziciliáig 20 városban léptek a közönség elé, valamint részt vettek a Velletriben megrendezett nemzetközi folklór-fesztiválon. ○ A negyventagú békéscsabai *Rábai Úttörő Néptáncegyüttes* augusztus elején az NSZK-beli Landauban vendég szerepelt a magyar napokon. ○ Aug. 6-án indult 12 napos *jereváni* szereplésre a győri *Áfész Győr táncegyüttese*. ○ A *Fejér Megyei Népi Együttes Portugália* több városában adott műsort augusztus első felében. Ugyancsak augusztus elején rendezték meg *Jugoszláviában*, pontosabban Szabadkán és Palicscon a hagyományos aratóünnepséget, amelyre hazánkból a *Tápéi Hagományörző Népi Együttest* hívták meg. ○ A *Balassi* táncegyüttes már az 51. külföldi útját bonyolította le az idén, augusztus második felében. A békéscsabai táncosok NSZK-beli turnéjuk során Köln, Bonn és Dortmund közönsége előtt mutatkoztak be. ○ A *Kanizsa* Táncegyüttes augusztusban egy hónapig járta a francia- és spanyolországi városokat, alkalmanként napi két előadást is tartva a közönségnek. ○ A hírneves *dijoni* nemzetközi folklór-fesztivál Magyarországról ezúttal a *Somogy* táncegyüttest fogadta aug. végén. Arról nem kaptunk még hírt, hogy az együttes milyen sikerrel szerepelt a rangos találkozón.

Nagykátán, aug. 25–26-án tartották meg az V. Pest megyei néptánc-seregszemlét, ahol a közönség közel négyszáz táncos – köztük lengyel, csehszlovák és olasz együttes – színpompás felvonulását és bemutatóit láthatta.

Francia néptánc-gyermekcsoportot fogadott Békés megye augusztusban. A Co-carneau-ból érkezett táncosok Békéscsabán, Gyulán és Füzesgyarmaton mutatták be műsorukat.

A *Magyar Állami Népi Együttes* júliusban nagy sikerű dél-franciaországi turnét bonyolított le. Menthon, Carcasson, Aix-Les-Bains, Arles, Monte-Carlo szabadtéri színpadain közel húszezer néző tekintette meg a Lakodalmal c. műsort, amelyet az együttes az idén valószínűleg még Angliában és Ausztriában is bemutat.

Gödöllínt aug. 10–11-én zajlott le a *hagyományörző együttesek* és népművészek 9. országos találkozója. A táncos-énekes-hangszeres bemutatásokon kívül – amelyek Erdélyből, Moldvából és Bukovinából érkezett népművészek is felléptek – az érdeklődők fotókiállítás, rovásírás-kiállítást és nemezbemutatót is megtekinthettek.

Az Ausztrál Balett vezető táncosa, a Budapesti vendég szerepelt Dale Baker együtteséből nemrég „átáncolt” a San Francisco Ballet társulatához.

Ó, Levente, Levente – vagy ahogy néha titkon és barátsággal mondtuk: „Levike” – miért hagytál el bennünket ilyen korán, 48 éves korodban, 1985 augusztusában?! Te is a jobbra és többre hivatottak közé tartoztál, aki 1958-tól húsz éven át megszolgáltad a megbecsülést színpadi teljesítményeddel, s magánéleted (magányos életed) szerény és re-

Sipeki Levente

zervált, bármikor vidám és haldoklásra kész stílusával. Munkásgyerek, aki talajt vezetett Pest forgatagában? Született művész, aki nem talált önmagára és – ami mindennél súlyosabb korunkban – menedzselni sem tudta önmagát, végül hát a kábulatba menekült? Már semmit sem tudhatunk, mert elviselhetetlen titkaidat magaddal vitted a rá-

A Petruska címszerepében

*A furfangos diákok
Stréber Józsi szerepében*

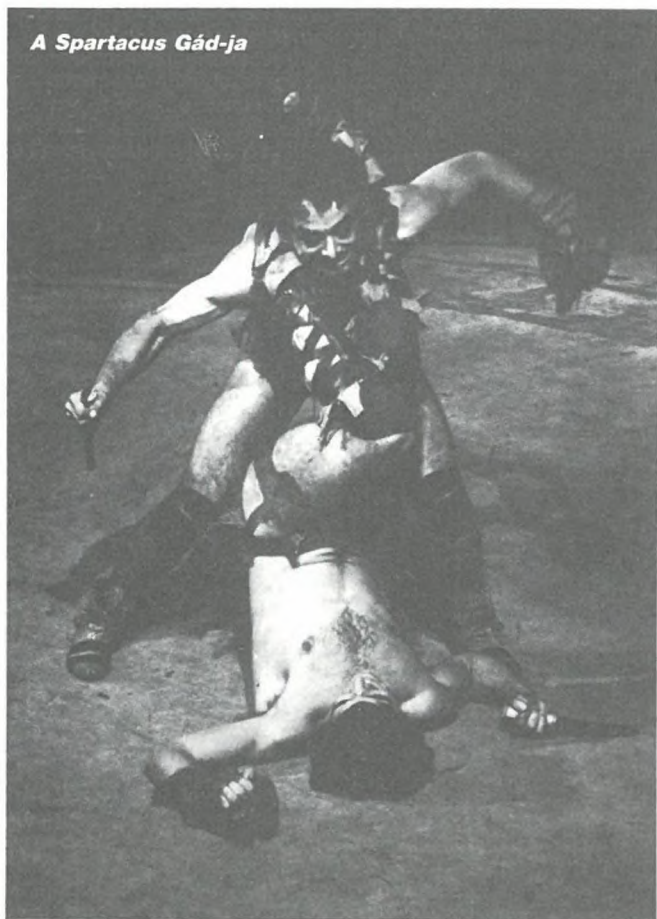
*Mercutio – Lavrovskij
balettjében*

*Chopiniana
(Mezey Béla felvételei)*

A Spartacus Gád-ja

koskeresztúri temető kijelölt parcellájába. Ám mégis valljuk, hogy számos dölyfös ön-adminisztrálóval szemben Sipeki a táncművészet hívatottjaként dolgozott, megadva nézőinek a felhőtlen derű és a tragikum együttes élményét. És bár nem segít a dolgokon: bizony, megőrizzük emlékedet Levente!

Tolongnak a múltbeli benyomások, és most akár ne is törődjünk a Balettlexikon egyéb-ként korrekt szerep-idézeteivel. Itt áll előttünk Lavrovskij Rómeójából az életet végigtréfáló és halálra kész Mercutio alakja (ó egek, az elhíthető játszódás és haldoklás adott pillanataival egyedül Szakály György léphetett versenyre, negyedszázad múltán!), itt áll a Chopiniana álmodozó költője és Az életbe táncoltatott lány c. film férfialakja 1964-ből, és még inkább a két évvel ké-

sőbbi, felújított Fokin-koreográfia, a Petruska címszereplője, aki hadonászva és könynyezve vívta meg harcát a mórral, a balerinával és a varázslóval. A gyakran vidor és mégis korán ráncos Sipekinek elhittük az orosz népmesék üzenetét, azt, hogy Petruskát nem lehet legyőzni, mert halála után is halhatatlan. És valamiképpen a halhatatlanság szomorú üzenetét adta a Gád figurájában is, Seregi Spartacusában, a sorsával szembenéző gladiátor végső küzdelmében.

Nem feledhetjük közben, hogy Sipeki a Harangozó-repertoár egyik leghívebb és leghitelesebb letéteményese lett. Láthattuk Diákként a Mandarinban, oktondi Stréber Józsiként a Furfangos diákok főszerepében (hogyan mókázott, magolás közben hogyan túrta a haját...!), és szerencsé-

Metzger Márta és Sipeki Levente A szilfid előadásán

re Coppélius mesterként is a Coppélia előadásain, amint ágált, könnyeit bújta, lánya elvesztésén kesergett, s egy megindító bolond keserveit tolmácsolta. Az út innen már egyenesen vezetett A rosszul őrzött lány Alain-jához. Akinek volt szeme, láthatta, hogy Ashton balettjében az ütődötten akrobatikázó gyerek nem csu-

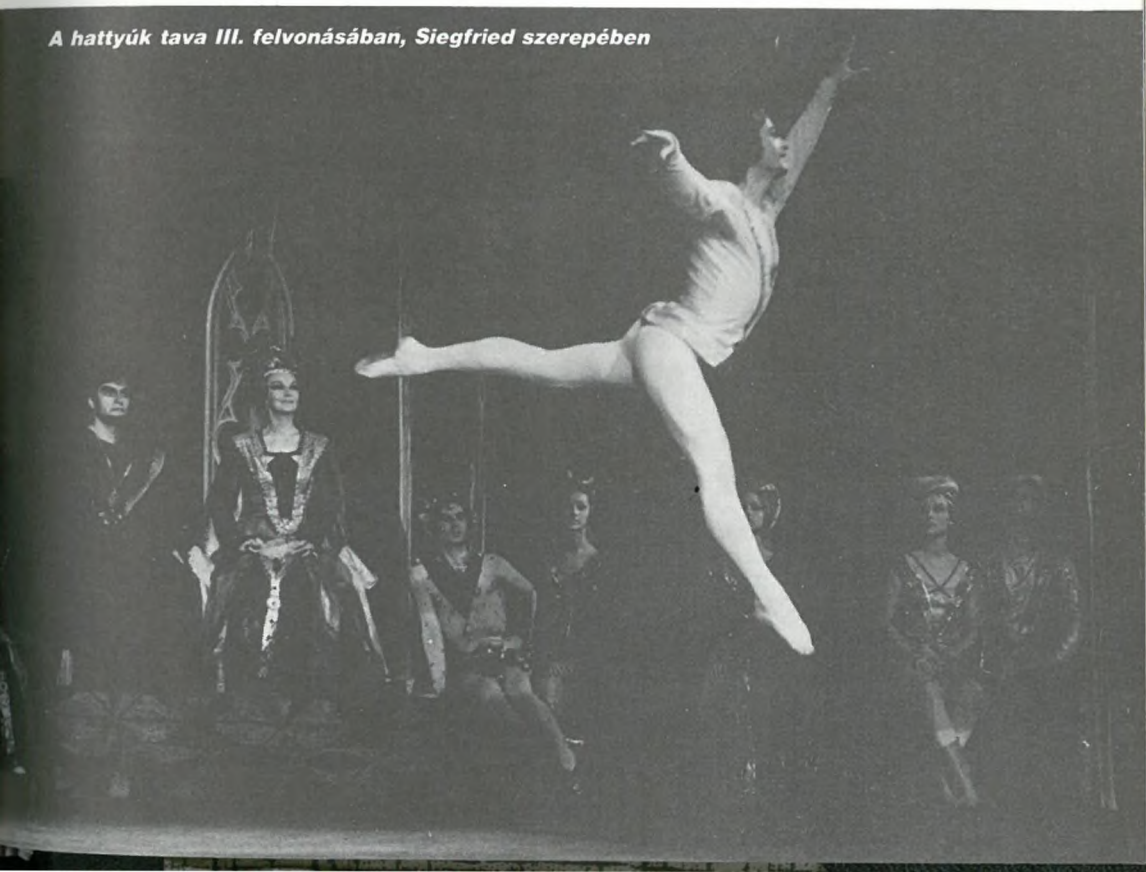
Giselle – Kaszás Ildikóval

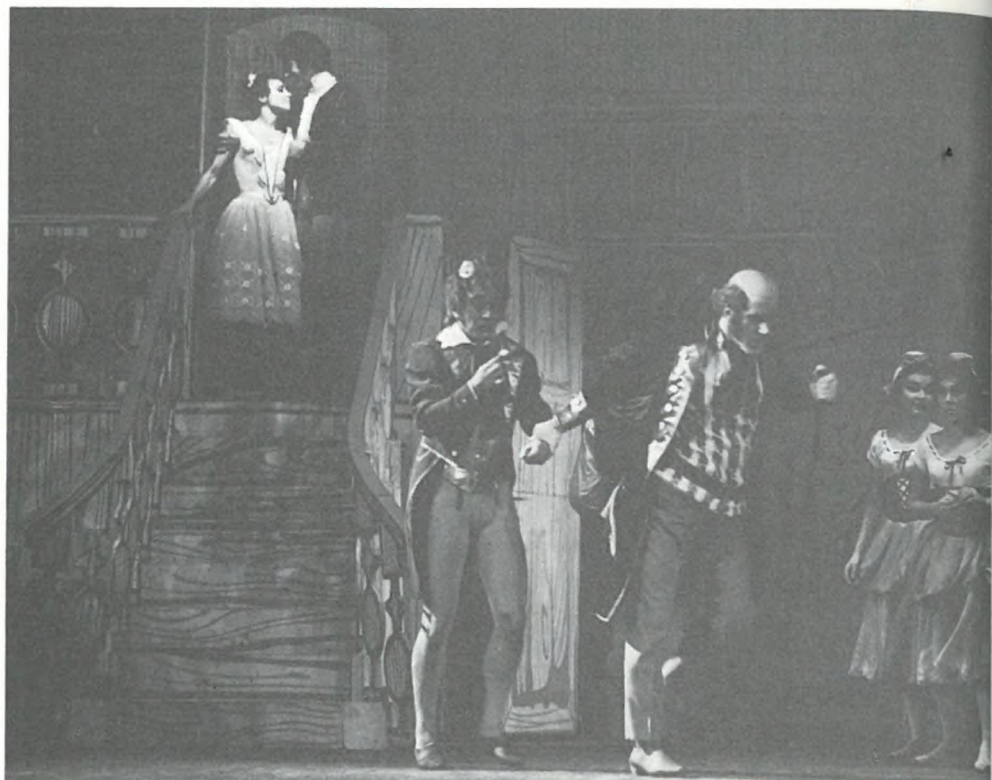

A Spartacus 75. jubileumi előadása után, a kép bal szélén Sipeki Levente

A hattyúk tava III. felvonásában, Siegfried szerepében

A rosszul őrzött lány – a póruljárt Alain

pán kinevetnivaló fickó, hanem korának és családjának tragikomikus szülőtte.

Igen, Sipeki az élet teljességét tudta közvetíteni a balett-színpadon, a bohóc-magatartást a tragédiával súlyosbítva, mit sem törődve azzal, hogy mások hogyan kellemkednek és „hercegeskednek” a színpadon. Már ez is magányra ítélte mások pompáskodó megjelenésével szemben. Soha nem ismerhetjük meg immár privát esztétikáját, de az életmű azt igazolja, hogy ez az ember – ösztönösen vagy tudatosan, de mindenképpen a művészet legmagasabb normái szerint – a teljes életet kívánta színre vinni, az élet komikus, groteszk és tragikus árnyalataival. Szándéka többnyire megvalósult, s a jutalom? Mindinkább egyedülléte.

A színpadi játékot és táncot oly szívesen játsszák ki egymás rovására évtizedek óta. Sipeki nem olcsó játékosként lépett ki az előadók világából,

hanem bizony táncosként is. A produciókat árgus szemmel ügyelő Mezey Bélára hivatkozhatom, de teljes egyetértéssel, mondván, hogy Róna Viktoron és Forgách Józsefen kívül egyedül Sipeki ugrásai végződtek hangtalan pliékkel, ahogy az mindig is illet. A megfigyelés helyes: aki látta

a Csipkerózsika Kékmadárkettősét, tanúsíthatja, hogy nem egy szabvány-divertissement alakja, hanem a táncköltészet szomorkás hírnöke szállt le az Operaház deszkáira.

Ó, Levente, Levente, miért mentél el ilyen korán?

M. L.

HÍREK HÍREK HÍREK HÍREK

KÖVETKEZŐ SZÁMUNK TARTALMÁBÓL:

**A Bolsoj vendéjátéka Budapesten
Mozgásszínházak találkozója
Fekete gyöngyszemek
V. Vasziljev betanítása előtt**

Martha Graham és társulata szeptember végén a párizsi Theatre Musical-ban lépett fel. Műsorukon a koreográfus korai művei szerepeltek – köztük a Judith, a Herodiade, a Night Journes –, valamint Graham legújabb, Song című kreációja.

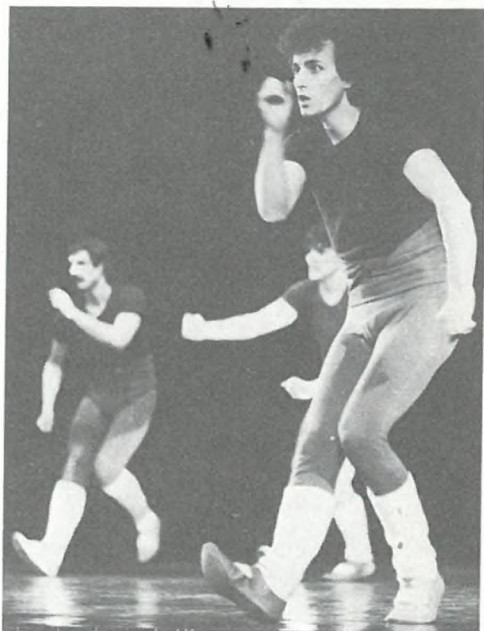
In memoriam 1945 – 1985

Ebben a Magyarország felszabadulásának negyvenedik évfordulóját köszöntő műsorban, a Budapest Táncegyüttes februári előadásán az együttes művészeti vezetője, Kricskovics Antal a vérontás elleni tiltakozás és a szabadságért való küzdelem témáját érintő régebbi és újabb alkotásait fűzte egységbe.

Sajátosan egyéni, mással össze nem tevesztendő művész- és koreográfuspályát futott be Kricskovics Antal. Szinte azt mondhatnánk, eleve szerencsés csillagzat alatt született. Mint a magyarországi délszláv kisebbség tagja két kulturális tradíció kereszteződésében, felmérhetetlen hagyományos folklórkincs birtokában, kivételes rátermettségével hívta fel magára a figyelmet. Az évtizedek múlásával mindvégig izgalmasan, egyéni utat járó alkotó tehetsége különleges színfoltot alkot a magyar koreográfus-világban.

Benne él a balkáni táncok stílusában, amelyet ellenállhatatlan vitalitással, szenvedélyes lobo-gással tud előadni. Alapképzettsége szerint testnevelő tanár, s a legkiválóbb magyar folklór-alkotóműhelyben, Molnár István együttesében lett hivatásos táncos. Jugoszláviai tanulmányutak során megismerte az ottani koreográfiai feldolgozások útját. Ám visszatérve mégsem ezekhez a módszerekhez, hanem a magyarországi „folklór iskola” úgynevezett második nemzedékének merészen kísérletező áramlatait követve kereste egyéni útját.

Boldog balkáni folklorista szomszédaink – szerencsés helyzetükből fakadóan – még ma is bőven meríthetnek az élő néptánc gazdagságából. Hazánkban a sebesen eltűnő folklór nagyobb erőfeszítéseket követelt a hagyomány továbbéléséért küzdő folklorista és koreográfus gárda megszállott híveitől. Ebben a vitáktól viharzó, pezsgő légkörben Kricskovics a magyarországi délszláv táncok színreállítása után rövidesen ahhoz a koreográfiai irányzathoz csatlakozott, amely azt vallotta, hogy a folklór

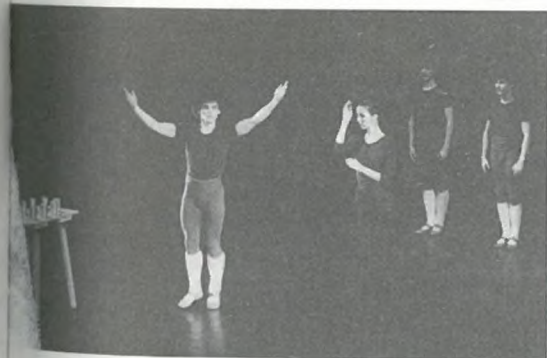
Kilencen voltak (Ágoston felv.)

hagyománya alkalmas a drámai cselekmények kifejezésére.

Magyar kollégáihoz viszonyítva Kricskovics Antal még bizonyos helyzeti előnnyel is indult, mert az ő aranytartaléka, a gazdag balkáni néptáncanyag sok vonatkozásban archaikusabb, a polgárosodástól érintetlenebb elemekkel rendelkezik, mint a nyugat-európai társastáncoktól is érintett magyar néptánc motívumkincse. Minthogy az archaikus balkáni körtáncok és a dobbal kísért harci táncok stílusa csakugyan nem esik távol az ókori görög vázarajzokon látott mozgásformáktól, a koreográfus szerencsés kézzel nyúlt az antik tragédiák, mítoszok előadásához, és illúziót keltő műveket alkotott (*Iphigenia*). A továbbiakban Kricskovics rendkívüli intuícióval aknázta ki a birtokában lévő gazdag szokás-, rítus- és motívumkincset az egyén és közösség általános érvényű problémakörének bibliai köntösben való megfogalmazására is (*A tékozló fiú*).

A robbanó erejű férfi sortáncok, a mély gugolások, magas felugrások, a különös, lassú térdforgatások és szoborszerű pózok váltakozása, a sebes, vad, aprózó-rezgő lépésvariációk, az aszimmetrikus ritmusok, lelkesítő felkiáltások nagyszerű harci elemekké váltak. A testnevelő tanár mozgásanyaga, az akrobatikus ugrások, vetődések, tornászgúllák észrevétlen szerességgel ötvöződtek ebbe a táncnyelvbe.

Kilencen voltak (Magyarossy felv.)

In memoriam (Ágoston felv.)

A balkáni női kórtáncok méltósága, finom apró rezgései és sebes lábjárásai, könyökrázó, fejforgató hagyományai nagyszerű rituális-misztikus koreográfiákká, finom lírai siratókká váltak a kompozíciókban.

A módszer egyik legszebb példája Kricskovic korai remekműve, az archaikus balkáni tavaszköszöntő, a *Ruzsicsáló* című koreográfia. Ebben a különös „Sacre du printemps”-ban összevert fadarabok primitív ritmusai és a nők misztikus, egzaltált, földet taposó mozdulatai vad ritus idézve szentelik meg a jövődő termést. Ez a tánc már feltárta a koreográfus rendkívüli atmoszférát, feszültséget teremtő erejét, a kompozíció szerkesztésében mutatkozó hibátlan arányérzékét. Ennek az alkotói periódusnak másik remekműve az Orff: *Carmina Burana*-jára készült koreográfia, amelyben gazdag egyéni leleménnyel feldúsított balkáni motívikkal amolyan „Carmina Balcana”-stílusban fejezi ki a rusztikusan egzaltált léggört.

Ezekben a művekben már kibontakoztak Kricskovic koreográfusi egyéniségének legnagyobb értékei: a férfítáncokban megmutakozó eruptív öserő és a női táncok finom méltóságteljes lírájának kontraszthatása, robusztus vitalitása és pozitív életfilozófiájának szuggesztív sugárzása, valamint az ösztönös fantázia és a tudatos fegyelem szerencsés találkozása.

Az évek során a koreográfus mindinkább a társadalmunkat feszítő nagy problémák kifejezésére törekedett. Egyik alapvető témája az „ember az embertelenségben”. A hűség, kitartás heroikus pátosza jelenik meg etikai problémákat feszegető, katartikus hatású drámai műveiben. E nagy témák kifejezéséhez ugyanakkor – idők múltával – szüknék érezte a magával hozott formanyelvet, és nagy érdeklődéssel fordult az amerikai „modern dance”, a Graham-

technika és az expresszionizmus formanyelve, valamint a keleti hindu, japán, olykor klasszikus balettformák felé is. A számára idegen mozgáselemek rohamos befogadása – kellő asszimilációs idő hiányában – ebben az alkotói periódusban azonban szükségszerűen bizonyos talajvesztéssel, stílus- és izlésbeli elbizonytalannodással járt. A koreográfus kilépett abból a formai, technikai, stílusbeli világból, ahol biztos talajon állott, honos volt. A másodlagos átvétel jegyei, a vázlatos kezdetlegességek gyengítették az egyéni kolorit korábbi varázsát, bizonyos görcsösség, színpadi hatáskeresés (melodramatikus túlhajtásokkal) váltotta fel egyes részletekben a korábbi biztos ösztönös mértéktartás harmóniáját.

A művész mentségére el kell mondanunk, hogy a körülmények, a közönség várakozása is bizonyos mértékig erre sodorta. Hazánkban a felszabadulás után az expresszionizmus és a modern tánc évekig vissza volt szorítva. Amikor pedig végre eltűntek a gátak, a felnövekedő új szakmai közönség mindenfajta modern táncra emlékeztető próbálkozást túlfűtött érdeklődéssel, kritikátlan ovációval fogadott.

A kitűnően sikerült februári bemutató láttán – a kísérletezések és kitérők hozadékával gyarapodva – újabb kiteljesedő alkotó periódust remélhetünk Kricskovic Antaltól. A régebbi és újabb művek egyaránt meggyőzően hatottak az együttes oadaadó előadásában.

Örömmel láttuk viszont a „Triptichon a háború és béke témájára” című szvit első darabjaként bemutatott *Kilencen voltak* című balladai erejű kompozíciót. Háborúba induló kilenc fiát az anya egy-egy kupa borral köszöntve, szertartásosan búcsúztatja. A következő harci táncban a fiúk sorra elesnek. A magára maradt gyászoló

anya felidézi a búcsú pillanatát. Az anya nemes méltósága, a búcsú és siratás szertartásos viszszafojgottsága a vele kontrasztáló drámai harci táncsal váltakozva szimbolikus erejüvé emeli a népballadává sűrített drámát.

Az est címadó műsorszámában az *In memoriam*-ban Pergolesi Stabat Materére, Daróci Bárdos Tamás közzenéjével, az Állami Népi Együttes női karának közreműködésével a koreográfus nagy hatású drámai művet alkotott a forradalmi harc hősi halottainak emlékére. Gyönyörű, folyondárszerűen hullámzó női siratótáncok, a férfikar vulkanikus erejű virtuóz harci jelenetei, gazdagon áradó líra és heroikus pátosz

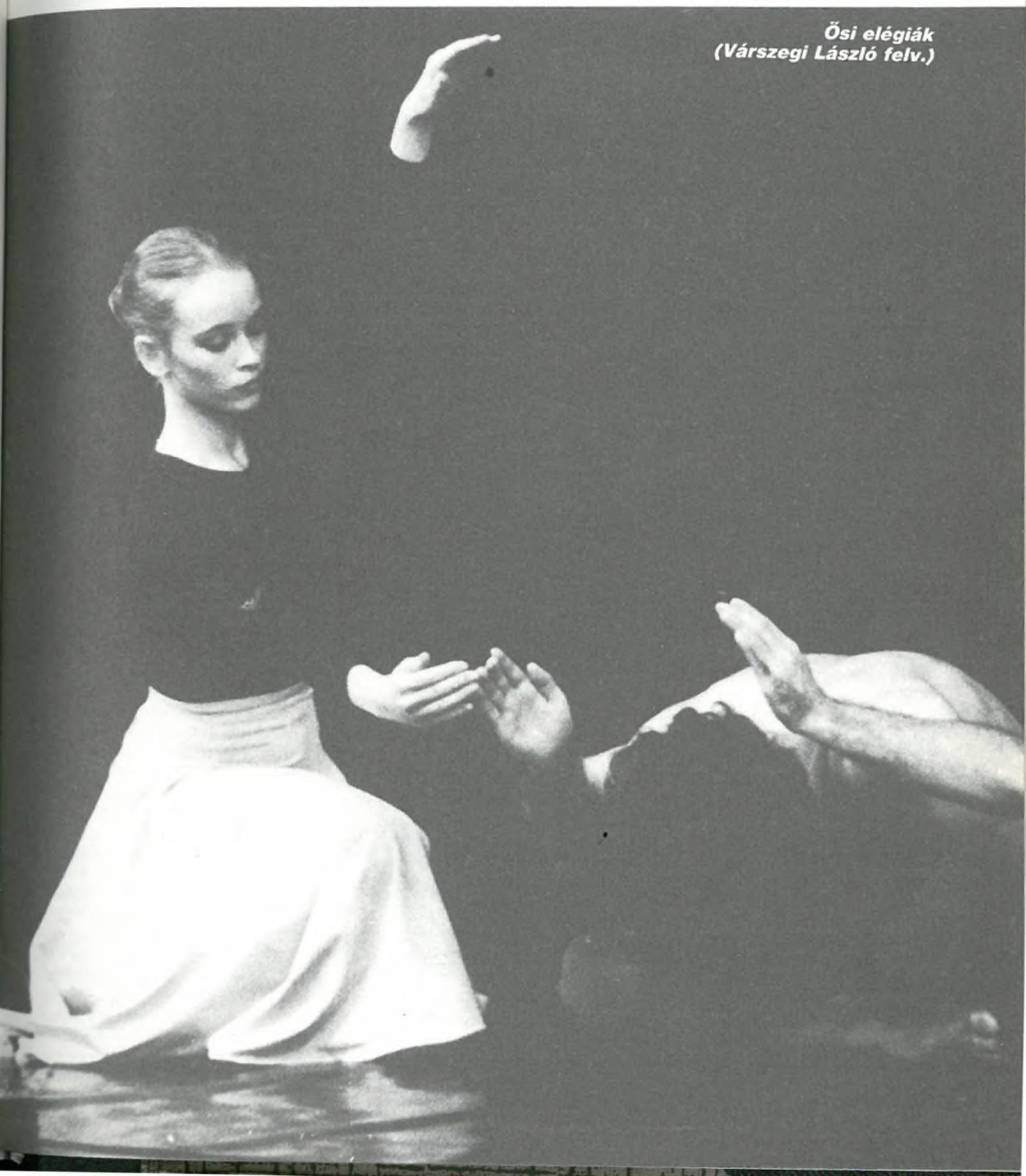
egyesül a biztos kézzel szerkesztett plasztikus szépségű kompozícióban.

Az est során még látható kisebb korábbi és újabb művekben (Elégiák, Poéma, Katonabúcsú stb.) szép atmoszférateremtő és kompozíciós hatásokat, valamint a táncosok értékes teljesítménye mellett itt-ott még kevésbé pregnáns, kiforrotlanabb táncnyelvet is észlelhetünk.

Az egész est meggyőző lendülete, magas hőfoka arról tanúskodott, hogy a magára talált, értékeinek és korlátainak is tudatára ébredő művésztől a jövőben újabb letisztult alkotói periódust várhatunk.

Pór Anna

*Ősi elégiák
(Várszegi László felv.)*

Harc a zsarnokság ellen

Más lapok mellett a Táncművészet is megemlékezett már felszabadulásunk 40. évfordulójáról, felidézve táncultúránk négy évtizedének eredményeit. Arról azonban nem esett szó ideig, hogy a fasiszmus felett aratott győzelem a művészetben sem egyik pillanatról a másikra született meg, s hogy a táncművészet a maga eszközeivel már korán hallatta szavát a fasiszta tendenciák ellen. Ezért közüljük most két magyar koreográfus, egyben nemzetközi nagyság írását, Lábán Rezső és Milloss Aurél elmfuttatását a Gaukelei (Szemfényvesztés) c. táncműről.

A történelmi perspektívákban gondolkozó Lábán már korán, a Weimari Köztársaság látszólag nyugodt légkörében megérezte, hogy „valami rossz fő a katlanban”, s ezért vitte színre 1923-ban „tirranizmus-ellenes” darabját. Tanítványa pedig, a húszas-harmincas években még oly fiatal táncos-koreográfus Milloss Aurél később indítva érezte magát, hogy a talányos-szimbolikus darabot a saját elgondolásával és táncnyelvével felújítsa, Lábán jóváhagyásával. – A következmények nem maradtak el. Lábán, akinek mozgáskórusait a hitleri éra jó ideig igyekezett felhasználni a maga tömegdemonstrációihoz, előbb-utóbb persona non grata lett, s mennie kellett Né-

metországából. A nácik megértették az allegóriát. Nem járt különbül a mesterét tisztelő, akkor lelkes-naivan bölcsekedő Milloss Aurél sem, akinek már az 1935-ös felújítás után pár nappal vonatra kellett ülnie, mert – mint később mondta – „nem akartam magam egy koncentrációs lágerben találni”.

A táncművészet tehát – bármilyen áttételes formában – korán letette az obulusát a zsarnokság ellen, s már ezért is érdemes tanulmányoznunk a látszólag apolitikus művészet alábbi két dokumentumát. Az első még Lábán 1935-ben megjelent önéletrajzi kötetéből származik, „Egy élet a táncért” (Ein Leben für den Tanz, 122–125 p.), a második pedig Milloss Auréltól, s Düsseldorfban jelent meg, 1935 szeptemberében.

A között írások önmagukért szólnak, kommentárt nem igényelnek. Legfeljebb fájjalhatjuk, hogy a darab táncnyelvéről nem maradtak igazán emlékeink, mint ahogy közvetlen illusztrációban sem adhatunk támpontot olvasóinknak. (Kisegítő megoldásként csupán Lábán gyakorlatiból és más műveiből nyújthatunk egy-két reprodukciót.) Látszólag személyes vonatkozásként legfeljebb egy kiegészítés állhat még itt. Milloss Aurél ugyanis többször is hangoztatta, hogy mind Lábánt, mind személyét

erősen bosszantotta a császári, majd hindenburgi szellemben előkelővé tett „von Laban” és „von Milloss” titulus. „Kérem, én Lábán Rezső vagyok!”, idézte utóbb Milloss Aurél a mesterét, s ugyanígy a tanítvány ma is ragaszkodik hozzá, hogy magyarul, s ne másként idézzék névaláírását. Az alábbiakban kívánságuknak is igyekszünk eleget tenni. – Szerk.

Gaukelei

Legnagyobb és legismertebb színpadi táncművemben, a Gaukelei (Szemfényvesztés) című táncballadában nevet adtam az erőszakos hatalmaknak, és egy keretcselekményen belül mutattam be a játékukat.

A Gaukelei alap gondolata egy szociális élményből fakad. Az egyes ember, aki a közönség fölé emelkedik, túlságosan könnyen is saját hatalmas rabszolgájává válik. Így fordulhat elő, hogy a lázongók, akik felkelnek az uralkodó hatalom ellen, csak ritkán válhatnak valódi vezetők. Többnyire embert megvető pesszimizmus hatalmába kerülnek, amikor személyes élményeik és környezetük elkerülhetetlen gyengeségei miatt bizalmatlannokká, s emiatt boldogtalanokká válnak. Végül aztán már saját eszményeikben nem bíznak, s céltalannak és hiábavalónak tartják művüket. Ebből támad az embergyűlölet, s vele a zsarnokság. Minden saját és külső áldozat hiábavalónak látszik. Az egész világtörténelem szemfényvesztés lesz. Így kapta a darab a címét.

Azzal kezdődik, hogy megjelenésével egy zsarnoki alak hirtelen megtöri egy táncoló népcsoport vidámságát. A táncoló parasztok köre elbújik, de a zsarnok enyelegve játszadó udvartartása is megdermed a rémülettől. Egy koldust, aki a belső nyomorúságot jelképezi, panaszai után kirugdálnak. A bolond sem tudja ugrándozásával feloldani a megmere-

Gyakorlat Lábán egykori németországi iskolájában

vedő légkört. Egy táncoló szemfényvesztő, aki művésztével meg akarja örvezdettetni és fel akarja élénkíteni a népet, haragra gerjeszti a zarnokot. Haragja eszeveszett dühvé fokozódik, amikor a szemfényvesztő olyannyira elbűvöli a királykisasszonyt, a boldogság és a szépség utáni vágy jelképét, hogy az részt vesz a táncban, és álomszerű boldogságba révül. A zarnok dűhe oda vezet, hogy megbilincselik a szemfényvesztőt, és számúzik a királykisasszonyt, aki ilymódon – örökségéből kitagadva – a koldushoz csatlakozik.

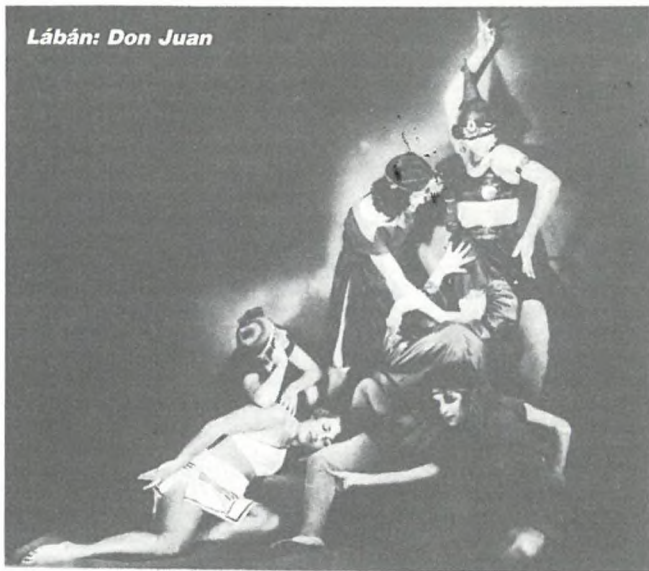
A szemfényvesztőt elvezetik, mindenki elmenekül, a megmerevedett zarnok egyedül marad. Látjuk aztán a koldust a királykisasszonnyal, amint állandóan menekülnek. A nép el akarja ragadni a királykisasszonyt, a boldogság utáni vágy alakját a koldustól, a nyomorúság hordozójától. Ő azonban elrejtja a királylányt.

Megjelenik a hóhér, a zarnok akarata: ki kell végeznie a gyönyörre ingerlő táncos-szemfényvesztőt. A koldus föl-tűzeli a népet, a kivégzést megműsítják. A nép kiragadja a bárdot a hóhér kezéből, a szemfényvesztőt elmenekül. A zarnok megbünteti és megkorbácsolja a népet. A megalázottak a felbujtó kolduson állnak bosszút, és megfojtják. Holttestét végül töprengő udvari bolondok találják meg, miután gyilkosai egyenként és féltékenyen elosontak.

A szemfényvesztő sötétbe öltözött alakok körébe lép, táncos játszadozása véget ért. Komoly táncra kívánja felhívni az alakokat. Géppé, olyan erőforrássá akarja tenni őket, amely segítene szétzúzni a gyűlölet zarnokságát. Szeretné a maga derűs játékát a megmerevedő érszak helyébe állítani, és végérvényesen boldoggá tenni a népet.

A zarnok az összeesküvők között találja a szemfényvesztőt. Határtalan izgalommal szegül vele szembe. Felszólítja az összeesküvőket, hogy tartóztassák le, ám a sötét figurák a szemfényvesztő ígéreteinek a bűvöletében élnek, s elfordulnak a zarnoktól. Amikor az utóbbi látja, hogy mindenki elhagyta és elítélte, hol-

Lábán: Don Juan

tan esik össze. A gyűlölet jelképe megsemmisült.

A királykisasszony, aki a koldus halálával védtelenné vált, a szemfényvesztőhöz menekül. Az boldogan fogadja. A nő azonban hamarosan észreveszi a zarnok holttestét. Kétségbeesetten menekül el a szemfényvesztőtől, mert őt tartja a gyilkosnak. Kételye, hogy lehetséges-e a derűs szépség és a nyugodt boldogság, az örületbe taszítja: menekül.

Amikor a szemfényvesztő követni akarja, az összeesküvők visszatartják. Ő most már nemcsak saját magáé, hanem mindenkié. Ünnepelesen felékesítik a zarnok palástjával: legyen az uralkodójuk.

Gyászoló asszonyok hoznak hírt a királykisasszony haláláról: megmerevedett testét fejük fölött tartva viszik el a szemfényvesztő mellett. A férfi nem tudja követni azon a küszöbön, amelyet a nő átlépett. Amikor jön a nép, hogy hódoljon neki, összeszedi magát, de mereven áll az ünnepség örömmámorában.

Hamarosan ismét egy komor és megkeseredett ember ül a trónon, és ha fel akar derülni, a körülötte lejtett táncok ugyanolyan komorak és borzongatók lesznek, mint maga is, és kutató szenvedélye olyannyira kísértetiesen hat, hogy végül mindenki elhagyja.

A szemfényvesztő látja, hogy minden dolog vége a megmerevedés és halál.

Megjelenik előtte a három halott iszonyú, lassú körtánca: a koldusé, a zarnoké és a királykisasszonyé. A nyomorúság és a gyűlölet halott, de a vágyakozás is. Érti, a zarnok arra kényszeríti: vesse le újra az uralkodás koronáját és palástját, hogy újra úgy álljon egyszerű szemfényvesztőként; ám bűvészükkjei mit sem mondanak az érzéketlen holtaknak.

Ekkor hirtelen elébe ugrik a hasonmása, és saját egykori ugrándozásával próbálja elboldondítani. A hasonmás megmutatja ifjúsága vágyakozásának enyelgő játékát. A szemfényvesztő meg akarja fogni tükörképét, szemébe akar nézni, meg akarja fejteni élete talányát. Tapogatózva próbál közeledni a tükörképhez. A kezek lassan összeérnek. Ekkor eltűnik a másik én, és a szemfényvesztő összeesik. A három halott alak ráveti magát, és formátlan csomóvá zsugorodnak össze.

Bejön a bolond; az emberi boldogságvágy örökké ismétlődő játéka megint csak véget ért. A nép azonban mint örök, elmúlhatatlan erő táncol mindenek fölött, az egyes ember küzdelmei és szenvedései fölött.

Lábán Rezső

A színpadi történet Lában Rezső Gaukelei c. táncballadájának Milloss Aurél készítette új változatában

ELŐJÁTÉK:

A bolond bemutatja a népnek rettenetes szemfényvesztő játéka négy főszereplőjét: a zsarnokot, a királykisasszonyt, a koldust és a szemfényvesztőt. A nép bolondozva körbetáncolja az alakokat, anélkül, hogy tudatára ébredne: ezáltal maga is a végzetes látomás tárgya, sőt hordozója lesz.

CSELEKMÉNY:

I. A játék azzal kezdődik, hogy felidézi a vigasztalan életet a zsarnok uralma alatt. A néptől megtagadják a derút, a szabadságot. A zsarnok bármilyen kegyetlenségre hajlandó; poroszlóinak állandó, fenyegető felügyelete alatt a nép örök félelemnek és szenvedésnek van kitéve. Panasza után a koldust, a belső nyomorúság jelképét a zsarnok rúgásokkal űzi el. Hiába próbálja meg a királykisasszony, a boldogság és a szépség utáni vágy jelképe, hogy védelmébe vegye. Jósága a zsarnoknak elviselhetetlen. Még a bolondnak – mint az uralkodó udvari bolondjának – sem sikerül, hogy mókázó fintoraival eloszlassa a zsarnok bosszúért lihegő dühkitöréseit. Így a zsarnok dühe ismét azokra irányul, akik nem tudnak védekezni. Poroszlóinak könyörtelen botozása közben megismétlődik a nép félelmének, szenvedésének és levertségének kezdeti képe. S közben a zsarnok élvezti határtalan fölényének győzelmét.

II. A dühöngést egy idegen, a szemfényvesztő megjelenése szakítja félbe, aki művészetével meg akarja örvendeztetni és fel akarja élnékiíteni a népet. Csodálatos táncának ritmusa mindenkit a bűvöletébe kerít, még a félnék királykisasszonyt is. A királykisasszony szépsége megragadja a szemfényvesztőt, aki megszókteti a lányt. Csak ezután lánghalálra kerül a zsarnok dühe.

III. A nép és a poroszlók követik a haragra gerjedt zsar-

nok felhívását: el kell fogni a szemfényvesztőt! Üldözik a menekülőt. A felettebb látnoki bolond eközben ironikusan tovább műveli titokzatos és szemfényvesztő varázslatát. A zsarnok tehát hiába keresi kíséretével a menekülőt. A szemfényvesztő és a királykisasszony valóban találkozik a hálás koldussal, aki egy csendes, magányos helyre vezeti őket.

IV. A szerelmesek így végre magukra maradnak. A királykisasszonyt, akit meghat az idegen segítsége, teljesen lenyugózi védelmezőjének csodálatos megjelenése és lángoló szerelme. Kettejük szerelmi tánca igen gyorsan válik az álomszerű boldogság kifejezésévé.

V. Révületük ekstázisában egyikük sem veszi észre, amint üldözőik halkan, titokban odassettenkednek. Így sikerülhet a poroszlóknak minden ellenállás nélkül elfogniuk a szemfényvesztőt. A királykisasszony eközben az odasiető koldus segítségével elmenekül. Ez feltűzeli a népet a poroszlók ellen, a felkelést azonban nyomban elfojtja a zsarnok hirtelen megjelenése. A nép félve engedelmeskedik, a koldus elrejtőzik, a zsarnok pedig halálra ítéli a szemfényvesztőt, mint gyönyörre ingerlőt. Mialatt a kivégzési ceremóniára készülnek, rejtékhegyéről a koldus felszólítja a népet, hogy szabadítsa ki az elítéltet. A nép a kivégzés előtti utolsó pillanatban kiragadja a hóhér kezéből a bárdot, és a szemfényvesztő elmenekül. A zsarnok haragja nem ismer határokat: dűhtől fuldokolva büntetett meg a népet a poroszlókkal, és sietve indul az elmenekült szemfényvesztő keresésére. A megkorbácsolt, megalázott nép – a poroszlók távozása után – kétségbeesetten bosszúra készül, és agyonüti a koldust, akit szerencsétlensége okának tart. Megjelenik a bolond, és tőp-

rengve térdel le a koldus holtteste mellé halotti örnek.

VI. Most megjelenik a szemfényvesztő, akit mélységesen megrendít a koldus halála. Vádloán kérdezi a népet: mi történt? A nép hamarosan belátja hibáját, s mélyen átértett bűnbánatában követi a szemfényvesztő felhívását a zsarnok elleni összeesküvésre. Magára ölti a bolondtól a rituális megmozdulásra odavitt ünneplés fekete csuhát, az emelkedett összeesküvő-tánc az áldozat kegyeletes felemelésével és sirtáttelével végződik. Az utat a szemfényvesztő mutatja, a menetet a bolond vezeti.

VII. Alig marad magára a szemfényvesztő, megjelenik a zsarnok. Mérheterlenül feldúlva szegül szembe a szemfényvesztővel, aki a maga szemfényvesztő ritmusával védekezik. Hamarosan visszatérnek az összeesküvők is. A zsarnok hozzájuk fordul segítségért. A választ azonban a szemfényvesztővel együtt ellene járt, már gépi erővé fokozódó halálos táncukból tudja meg. A zsarnok tehát mint akit kioltottak, összeesik, és ezzel megsemmisült a gyűlölet jelképe.

VIII. A királykisasszony, aki a koldus halála miatt védtelené vált, a szemfényvesztőhöz menekül. Hamarosan megpillantja azonban a zsarnok holttestét. Csalódottan és kétségbeesetten tépi ki magát a szemfényvesztő karjából, immár csak apja gyilkosát látja az alakban. Kételye a derűs szépség és a nyugodt boldogság lehetőségében az örületbe taszítja. A bolond megpróbálja vigasztalni, amikor hazakíséri a halottal. Amikor a szemfényvesztő követni akarja, az összeesküvők visszatartják. Ő most már nemcsak saját magáé, hanem mindnyájuké. Ünneplésesen felékesítik a zsarnok koronájával és palástjával, most már legyen ő az uralkodó.

IX. A bolond most baljóslatúan tér vissza a meggyötört, passzívan álló szemfényvesztőhöz: rámutat az örületől a halálba üzött királykisasszony megmerevedett testére, amelyet gyászoló asszonyok visznek el előtte. A mélyen megrendült szemfényvesztő azon-

ban nem tudja követni a küszöbön, amelyet a nő átlépett. Így nyomasztóan, borzongatón hatnak rá a táncok, amelyekkel udvartartása hódol neki mint új uralkodónak, s reakciója annyira megrendítő, fellángoló és tiltakozó kiáltással válik a lét titkainak áthatolhatatlansága ellen, hogy végül mindenki elhagyja őt a bolonddal együtt.

X. A szemfényvesztő átlátja, hogy minden dolog vége a megmerevedés és a halál. Belső izgalma ködében így jelenik meg története három halottja, a koldus, a zsarnok és a

királykisasszony borzongató, lassú körtánca. A nyomorúság és a gyűlölet halott – de a boldogság és a szépség utáni vágy is meghalt. Érzí, hogy a zsarnok arra kényszeríti: vesse le újra az uralkodás koronáját és palástját, úgyhogy újra egyszerű szemfényvesztőként áll ott, de bűvésztükkjei mit sem mondanak az érzéketlen holtaknak. Ekkor hirtelen megjelenik előtte ifjúkori képe. A szemfényvesztő meg akarja fogni a tükörképet, szemébe akar nézni, hogy megfejtsé élete talányát. Ekkor azonban eltűnik a másik én, a szem-

fényvesztő pedig ájultan esik össze. Ráveti magát a három halott alakja, és formátlan csomóvá zsugorodnak össze.

UTÓJÁTÉK:

A bolond szemfényvesztő játéka véget ért. Megmutatta, hogy megint csak befejeződött az emberi boldogságvágy örökké ismétlődő játéka. A nép azonban újból bolondosan körbetáncolja személyét és alakjait, mintegy az egyén minden harcán és szenvedésén túlmutató örök, elmúlhatatlan erőként.

Milloss Aurél

A posztmodern tánc végletei

Nagy József és a kontakt tánc

Magyarországon tavaly ismertük meg Nagy Józsefet, amikor a Kreatív Mozgás Stúdió I. budapesti Új Tánc Versenyének győztese lett. Cikkét közölte a kontakt táncról e lap hasábjain, s ugyane témában tanfolyamot is vezetett a Kreatív Mozgás Stúdióban decemberben. Hívei elsősorban innen toborzódtak a legutóbbi, júliusi kurzuson is.

1957-ben született a jugszláviai Kanizsán. Képzőművészeti középiskolát végez, utána viszont Budapesten M. Kecskés András együttesében pantomimezik. Ez határozza meg sorsa alakulását. Párizsba megy tanulni Marcel Marceau-hoz. Az utcán táncol, amikor Lari Leong felfedezi és meghívja csoportjába. Attól kezdve sorra dolgozik a modern tánc képviselőivel, a legkülönbözőbb stílusokban. Táncosként szerez nevet magának, a tanítás még csupán idejének töredékét veszi igénybe. Mivel nálunk elsősorban táncpedagógusként exponálta magát, a továbbiakban erről írok.

Nagy József elsősorban az emberi kontaktusokat vizsgálja úttörő bátorsággal, nyíltság-

gal és alaposan. Ha az ember megismerte módszerét, már nem táncolhat úgy, mint azelőtt. Nem tabu többé a másik ember teste. Belénk ültette vagy felszabadította az intenzív kapcsolat igényét, olyanra tette a táncosokat, hogy többet tudjanak kezdeni a másik táncos testével. Visszakaptuk kisgyermek korunkat, amikor többnyire még gátlások nélkül hancúroztunk egymással, tapasztalhattuk a másik erejét,

izmaikat, súlyát, kemény és lágy részeit, a tagok hajlíthatóságát stb. Mindezeket újratanultuk és felszabadított tudás birtokába jutottunk.

Módunk volt megfigyelni, hogy kilazított fekvő testünkben milyen élettani hatásokat vált ki a másik test ide vagy oda nehezedő súlya: ízületek nyúltak, csigolyák mozdultak el, belső szervek tolódtak el, változott ezek vérellátása stb. (A jóga foglalkozik még ezzel részletesen, de ott mindenki maga idézi elő magának a kívánt élettani hatásokat.) Mászáltunk a másikon, amikor az

Nagy József gyakorlatot vezet (Vigh K. felvételei)

feküdt, térdelt, állt, felugrotunk rá járás és futás közben. Ily módon akrobatikus sikerlélményekhez is jutottunk.

Nagy József különböző tereket határozott meg, s megtanította használatukat. Dinamikai és ritmikai feladatokat is végeztünk. Megtanította az emberi anatómiából következő mozgásokat, s azt is, hogy elfogadjuk, de tovább is vigyük az adódó esetlegességeket. Így lett a tánc kiszámíthatatlannul izgalmas. Ha pedig még ott táncol két, három vagy sok ember egy meghatározott térben, ez meghatározza az esetlegességeket, és a tér sísteregni kezd.

Csodák részese voltam, amikor improvizációs gyakorlatokat végeztünk. Ilyenkor egy-két jól megválasztott instrukciót kaptunk, és indult a játék. Izgalmas volt azoknak, akik csinálták, és frenetikus hatást váltott ki azokból is, akik nézték.

Az egyik improvizációs gyakorlatban három ember táncolt, a többiek saját testükkel szabták ki a kör alakú teret. A táncosok vakon táncoltak. Nem kellett hozzá kendő vagy ilyesmi. (Véletlenül se nyitottam volna ki a szemem.) Nem féltünk, mert már többé-kevésbé elsajátítottuk oktatónk hülámvonalú mozgását, ami élet veszi az ütközéseknek. S láss csodát! A vak táncosok ügyesebbeknek bizonyultak, mint amikor a szemük nyitva volt. Gördülékenyebbek lettek az emelések és áttemelések, vetődések (mert a vak táncosok bizony nem kerültek egymást, ellenkezőleg: minden nyitott szemmel szerzett tudásukat kipróbálták). És sokkal kevesebb lett a manír. Egyik-másik produkcióból igazi színházi élmény született.

Utána oktatónk értékelte a látottakat, felhívta figyelmünket a hibákra és az erényekre. Itt derült ki, mennyire vérében van a színház, mennyire létre tudja hozni akárhol, akármi-kor, a semmiből is. Soha nem rötta fel, hogy felrúgtuk instrukcióinak keretét, ha a változás a játék logikájából következett. Irtotta a mellébeszélést a táncban, de mindent elfogadott, ami őszintén, belülről jött. Igényelte, hogy a mozgásoknak jelentése legyen. Tisztelte

a táncban megnyilvánuló egyéniséget. Amikor megkérdeztem tőle, hogy ki a jó táncos, röviden csak ennyit válaszolt: aki egyéniség.

Nagy József a japán Sankai Jukutól is tanult. Módszere nyomán megadta a szélsőséges mimikai feladatokat, majd ezzel a tudásunkkal bedobott minket az improvizáció mélyvizébe. A létrejövő produkciók láttán többnyire a hasunkat fogtuk nevetünkben. Szerintem azonban nem ez a dolog lényege. Tapasztaltam, hogy ez a fajta tánc szenvedélyeket szabadít fel az emberből, atavisztikus cselekedetekre ragadtat. A pszichológiában régi

evidencia, hogy a különböző érzelmek a mimikában és pantomimikában automatikusan létrehozják az adekvát elváltozásokat. Ugyanez visszafelé is igaz. Ha felvesszünk valamilyen mimikát vagy testtartást, ez generálja a megfelelő érzelmét. Esetünkben tehát, amikor szélsőséges intenzitású mimikát vettünk fel, életre keltek az adekvát szélsőséges érzelmek is. Persze ez „veszélyes üzem”, mint ahogy az egész tanfolyam az volt. De aki fenntartás nélkül belement, a kék foltok és hasonlók árán csak hasznót könyvelhetett el: ügyesebb lett, erősebb és ellenállóbb, testben és lélekben.

Châtel Krisztina és a „minimal-tánc”

Július végén Hollandiában „Föld” címmel táncelőadást hirdettek. Így, magyarul. Holland barátnőm felvilágosított, hogy a koreográfus Magyarországáról származott el, s nem először fordul elő, hogy magyar címet ad művének. A saját csupa elismerő kritikával szólt a darabról, így hát nem lehetett elmulasztani.

Előreváltott jegyünkkel is csak nehezen tudtunk betuszkolódni az amszterdami protestáns templomba, az előadás színhelyére. A táncosok (hatan) már benn álltak mozdulatlanul, körülöttük méter magas föld-gyűrű. Innen az előadás címe. Felsorakozott a kórus, amely Philip Glass egy kevésbé ismert darabját szö-laltatta meg. A repetitív kórusmű hangjaira egy idő múlva

alig észrevehetően élni kezdtek a táncosok. Lassú, bábszerű életet. Közeledtek és távolodtak egymástól, ahogy a véletlen hozta. A föld-sánc atomizált kis csoportot zárt körül. Véletlen történt az is, hogy valaki nekicsapódott ennek a falnak. Ez a mozzanat határozta meg előre és vissza a darab történetét. Vagy nem is ez, hanem a föld-sánc, amely kezdetből fogva azért volt, hogy valaki valamikor nekiütközzék. Addig pedig körülzárja és persze védje is a bentlevőket.

A történet ettől kezdve arról szól, hogyan rombolják le a föld-sáncot. Az első nekiütközöt követi a második és a többi. A csoport egységesen és szisztematikusan dolgozza szét az anyagot. Kézzel, lábbal, nekifutással, elszántan és

„Föld” (van Herpe felv.)

A budapesti kontakt táncanfolyamon

megszállottan, egyre fogyó erővel. Kivételes élményt nyújt a látvány: az emberek arcára és testére verejték tapasztja a homokot, kezük, lábuk már erőltlenül túrja és kaparja a földet. Végül minden egyenletes, elcsigázott testük is a földdel válik egyenlővé.

Krisztina de Châtel beszélgetésünk közben a „Föld” címűről csupán annyit mondott, hogy rövidege miatt választotta. Legyen. A „Föld” nem csak a konkrét anyagot jelöli, amellyel táncosai elsőként dolgoznak, nem csak egy háttérjelöl, melyet áthágni életveszélyes, de implikálja az eredendő és sorsszerű közöséget is ember és környezet között. A koreográfia nem beszél arról, hogy ez a környezet természeti vagy társadalmi, így szabadon asszociálhatunk fészekre, családokra, börtönre, társadalmi normákra, az életet felfaló eszeten robotra, életünk korlátaira, s végső soron embervoltunk formáira, létformánkra. A „Föld” tehát a determináltság átkairól és szentégeről szól.

Determinációs játék volt a táncest létrejötte is. A legfontosabb mozzanatként Krisztina de Châtel (nem először) egyenrangúan szövetkezett egy képzőművésszel, ezúttal Conrad van de Ven-nel. Először készült el a képzőművészeti alkotás, a kész színpadterv már mintegy kihívás, egyben determináció lett. Krisztina de Châtel nem járt kitaposatlan úton, hiszen előtte számtalan performance-jellegű kísérlet tanúja lehetett a vi-

lág. Nem ő vitte elsőnek táncosait kiállítóterembe. Am nem is a kiállítást vitte a táncszínházba. Conrad van de Ven és a maga munkáját vitte templomba, egy hagyományos művészi színtérre. Fontosabb azonban, hogy a képzőművészetből és táncból szerves egészet alakított ki.

Nem akarok igazságtalan lenni a zenéhez, de ezen az esküvőn legfeljebb násznagy lehetett. Beszélgetésünk alatt Krisztina de Châtel elmondta, hogy annak idején Philip Glass zenéjére reagálva alakította ki stílusát, a minimált. Izgatta, hogyan lehet a legminimálisabb eszközökkel feszültséget létrehozni a ritmus és tér variációival. Sokat dolgozott Philip Glass művekre, és most egy Ligeti művet szeretett volna, de mivel nem volt pénze hivatásos kórusra, egy könnyebben énekelhető művet kellett keresni. Conrad van de Ven végül rábeszélte egy kevéssé ismert Philip Glass darabra. (A képzőművész munkatárs elsősorban fest, egyébként most végzi a zeneakadémiát.)

— *Általában milyen a zenével való kapcsolata?* — kérdezem a koreográfust.

— Nem mindig dolgozom élő zenével, mert nem tudok fizetni. Bach tiszta, egyszerű prelúdiumaira is dolgoztam, ez is inspirál. Bartók zenével is dolgoztam. — A tánc egyébként sokszor kontrapunkt. Tavaly egy dél-amerikai fiút kértem meg, hogy komponáljon. Sokszor én jártam előbb, így

dolgoztunk együtt. Nehéz volt szegénynek.

— *És milyen előadókkal dolgozik?*

— Táncosaim klasszikus képzésben részesültek. Többnyire a Scapino Akadémiáról kerülnek ki, ahol én is tanítottam, tehát kapcsolatom van velük. Graham, Limon, Cunningham és a német modern tánc mellett dzsesszt és szteppet is tanultak. Törzscsapatom van évek óta, homogén jelleggel. Fanatikusak és fegyelmekkel. Szeretik a minimált, bár kemény, egyoldalú strapa. Tíz-től ötig, hatig dolgoznak. Dél-előtti tréning. Tavaly hatvan előadásunk volt.

— *Magyarországon nevelkedett, s mégis csak tavaly kezdték nálunk megismerni a nevét. Bemutatkozna röviden az olvasóknak?*

— Châtel nevű hugenotta nagypapám Magyarországra hajította a vallási háborúskodás. Én orvos családban születtem Budapesten, s jó-ideig modern gimnasztikával foglalkoztam. Bakos Mária hővendéke voltam, aki hagyott önállóan dolgozni, így kibontakozhattak kreatív képességeim. Közben azonban a modern gimnasztikából sport lett, én viszont táncolni akartam. Kértem engedélyt, hogy külföldi tanulmányokat végezhessenek. Az engedélyt meg is kaptam, mivel anyám holland. Ennek ellenére először nem Hollandiába jöttem. Németországban Kurt Jooss sokoldalú iskolájában tanultam. Csak a német expresszionista tánc után valami mást is akartam, ezért átjöttem Hollandiába Kurt Stuyf csoportjába. Izgatott, amit a színpaddal csinál. És volt filozófiája. A saját metódusában Graham-technikával dolgozott. A drámai kifejezést félretolta a technikai tisztaság és a funkcionalizmus érdekében.

Csoportot 1977-ben kezdtem alakítani két táncossal. Két évet ezelőtt abbahagytam a táncot, mert a csoportvezetés gondjai és a koreografálás mellett egyre kevesebb időm volt a bemelegítésre. De azért ma is aktív vagyok, mindent meg tudok mutatni a táncosaimnak.

Heltai Erzsébet

Hatvan tagú finn néptáncegyüttes mutatkozott be aug. 7-én Debrecenben a Kosuth Lajos Tudományegyetem diszudvarán.

Twyla Tharp rendezésében és koreográfijával mutatták be a Singin' in the Rain új színpadi változatát jún. 13-án a Broadway Gershwin Színházában. Tharp és társulata egyébként hat hónapos szerződést kötött a színházzal, s ezzel egy időre remélhetőleg megszűnnek az együttes anyagi gondjai – adta hírül a Dance and Dancers augusztusi száma.

A hagyományos nyári *balatonföldvári néptáncfesztivál* az idén hét együttes részvételével zajlott le jún. 27–28-án. Az együttesek általában színvonalas produkciókkal, szép és stílusos öltözékekben léptek a közönség elé, és – a Somogyi Néplap tudósítása szerint – nagy sikert arattak a külföldi érdeklődők körében is. A 15–20 perces színpadi program megosztott első díjasa lett a győri Rába és a székesfehérvári Ikarus táncegyüttes. Megosztott második díjat kapott a szarvasi Teszedik és a tatabányai Bányász együttes. A koreográfiai díjat Bodai Józsefnek ítelték Somogyi páros c. munkájáért, míg a legjobb táncos díját Nagy József, a BM Kaposvár táncegyüttes tagja nyerte. A menettánc versenyben első helyezést ért el a síófoki Balaton, a második helyre a Kis-Balaton, a harmadik helyre pedig a Kaposvár együttes került.

Új balett a Deutschen Oper Berlin színpadán. A nyugat-berlini Operaház balett-társulata jún. 9-én mutatta be a *Kék angyal* c. balettel, amelynek témáját eredetileg a balettigazgató, Gert Reinholm választotta, Josef von Sternberg 1930-ban, Marlene Dietrichhel forgatott híres filmjének ihletésére. Reinholm a koreográfiai munkával a neves francia táncalkotót, Roland Petit-t bízta meg, aki Henrich Mann „Professzor Unrat” c. novellája nyomán készítette el a balettváltozatot. Az új táncmű komponistája Marius Constant, a színpadképet Josef Svoboda tervezte, a kosztümöket pedig Franca Squarciapino. Az előadás érdekessége, hogy „Unrat professzor” szerepét maga Roland Petit alakítja, a „kék angyal” szerepében pedig Natalia Makarovát láthatja a közönség. Új produkciójával a társulat máris meghívást kapott a New York-i Metropolitanba, de már egy dél-amerikai turné is tervez a jövő év elejére.

Lapunk legutóbbi számában hírt adtunk a drezdai *Palucca-iskola* nyári nemzetközi továbbképző tanfolyamáról. Az iskola jövőtől most két kiegészítő képet is közölhetünk. Siegfried Pröls felvételein Clay Taliaferro Limón-technikát tanít, C. Brown pedig a Cunningham-technikába vezeti be a kurzus növendékeit.

Maris Liepa, a moszkvai Bolsoj szóló-táncosa jelenleg a szófiai Operaház balett-karát igazgatja.

A burgenlandi *Kobersdorfi Várjátékok* '85 elnevezésű rendezvénysorozat Geszler György *Koreográfiai kalandok* c. táncműsorával zárult. A Fővárosi Operettszínház táncosainak produkcióját – az Esti Hírlap tudósítása szerint – „fél ház” látta, de „teljes siker” követte.

Magyar táncházak Szlovákiában

Beszélgetés Katona István koreográfussal

A szlovák statisztikai kimutatások szerint Szlovákiában több, mint hatszázezer magyar anyanyelvű lakos él. Kulturális életük legfőbb szervezője a CSEMADOK. Művelődési táborairól, néptáncfesztiváljairól (Gombaszög, Zseliz) a Táncművészet már többször megemlékezett.

Ami a táncházakat illeti, először 1980-ban Komarnóban rendeztek táncházakat a gimnáziumban a Hajós Táncgyűttes közreműködésével. Később megtorpant a táncházak szervezése, de az utóbbi egy-két évben ismét megéledt az érdeklődés. Időközben a komáromi „Vadrózsák” tánc házas zenekar átalakult, és két új tánc házas zenekar is létrejött: Kassán a „Csámborgó”, Nyitrán pedig a „Ghimes”. Így most már három városban működnek tánc ház-klubok.

Katona István koreográfus fáradhatatlan kezdeményezője és szervezője a szlovákiai magyar néptánc- és tánc ház-mozgalomnak. A komáromi Hajós Táncgyűttessel éveken át kiváló tánc házakat tartott. Jelenleg Katona az Ifjú Szivék táncgyűttes művészeti vezetője Pozsonyban.

– Mint szervező hogyan látja a szlovákiai magyar tánc házak helyzetét?

– Legfőbb örömünk, hogy terjed a mozgalom, egyre többen tanulnak meg jól táncolni és muzsikálni. Sokat köszönhetünk a magyarországi tánc házas zenészeknek, koreográfusoknak, akik Budapesten, Jászberényben vagy éppen a Téka-táborban – ahol zenészeink rendszeresen megfordultak – tanfolyamszerűen tanították érdeklődő fiataljainkat. Erdemeik elévülhetetlenek, ám sajnos tánc házasaink nem csupán pozitív dolgokat hoztak Magyarországról.

– Mi ez a negatív hatás?

– Mindenekelőtt a magyarországi tánc házokban – tapasztalataim szerint – kezd kialakulni egyfajta, az eredeti népi hagyományoktól idegen klikkesedés, belterjes versengés. Egyetértek én is Lőrincz Lajos marosvásárhelyi koreográfussal, aki interjújában nemrég „tánczeneházaknak” nevezte a budapesti tánc házak egy részét, sztárrendszerrel, túlzott anyagiassággal vádolva őket. Sajnos, a mi zenészeink sem tudták kikerülni a negatív hatásokat. Nálunk is terjedt egy időben – a pesti belváros mintájára – a szlengszöveg, a nyomdafestéket nem tűrő „új-népies” csujogatósszokása tánc közben. Sokan sirkesnek érezték a kopott farmerben, részegen való zenélést, az „izes” káromkodásokat. Mások kokárdákkal és P. Mobil jelvényekkel szelrelették fel magukat. Kezdtünk is terjedni az az egészségtelen állapot, hogy a zenészek akarták meghatározni: mit és hogyan táncoljanak a táncosok, hogyan viselkedjenek tánc közben.

– Tettek-e valamit az egészségtelen jelenségek ellen?

– Hogyne! Megpróbáltuk és próbáljuk megmagyarázni, hogy a zenész feladata kizárólag a zenélés. (A tánc ház-zenész kötelessége mindig is a muzsikálás volt. Azt húzta, amit kértek tőle, amiért fizették.) Ágh Tibor népzene kutatót is bevontuk felvilágosító mun-

kánkba. Ő egyébként azon fáradozik, hogy minél több felvidéki magyar táncrend zenéjét rekonstruálja.

– Eszerint önálló arculatú tánc ház-programot kívánnak létrehozni a szlovákiai magyar néphagyományok alapján?

– Valóban. Egyelőre két szlovákiai tánc dialektus táncrendjét sikerült meghonosítani tánc házainkban: a kisalföldi táncrendet, amely gyakorlatilag magába foglalja a nyugat-szlovákiai magyar tánc dialektus legfontosabb motívumait, valamint a kelet-felvidéki táncrendet. Ezen kívül természetesen mi is táncoljuk a Magyarországon közismert táncrendeket, a székit, a szatmárit, a marosszékit, a mezősegít, a gyimesit, sőt, a méhkeréki román táncrendet is!

Nem csupán a tánc tanítás módszerében, hanem az énektanításban is lesznek újításaink. Nem akarjuk pl. mindenáron erőltetni a fejhangon való éneklést, ami sok helyen rossz divatként terjedt el. Azonkívül zenészeinket arra is próbáljuk rávenni, hogy a felvidéki, illetve a dunántúli táncokat ne erdélyi stílusban játsszák. Én is nagyon szeretem az erdélyi magyar népzénet, de figyelembe kell vennünk: a felvidéki, dunántúli és a dél-alföldi dialektus egészen más technikát igényel.

– Végezetül: Komáromon, Kassán és Nyitrán kívül hol működnek még időszakos vagy rendszeres tánc házak Szlovákia területén?

– Királyhelmeceken, Losoncon, Dunaszerdahelyen rendeznek alkalmi tánc házakat az említett zenekarok közreműködésével. Reméljük, néhány év múlva sikerül még több helyen is meghonosítani a néptánc e formáját!

Dezső László

Macbeth-siker Prágában

Suttogások, kiáltások, sikolyok. Pánik a királyi udvarban? Vagy csak Macbethék felejtették nyitva hálószobájuk ajtaját? Ki tudja... Egy biztos: még be sem jutottunk az elegánsan hűvös üvegpalota, a prágai Új Színpad nézőterére, még el sem kezdődött az előadás, máris olyan furcsán kémleljük egymást. Különös hangokat hallunk. Lázás, szaggatott suttogásokat. Aztán felkiált valaki. Élesen, teli torokból. Majd megint a suttogások... és egy hosszúra nyújtott sikoly. Kidülledt szemekkel bámuljuk a hangszórót: mi jöhet ezek után? Idegesítő zajok, hátorzongató neszek. Valaki haldoklik. Tagolatlan, értelmetlen hangok szállnak felénk. Még lélegzik. Még hörög. Már fogytán az ereje. Mire megtalálom a helyemet, már el is csuklik a hangja. Csend. Nyomasztó csend. Elfogy a fény. Éjszaka van. Kód száll a lép felett.

Macbeth – háromfelvonásos balett Shakespeare nyomán. Tizenegy kép a bűnről és a bűnhődésről. Lélektani dráma, amelyben a klasszikus tánc expresszionista elemekkel és akrobatikus mozdulatokkal keveredik. Nem fontos a műsorfüzet; nincs jelenet, amely magyarázatra szorulna. Mintha csak Shakespeare-t olvasnánk... Macbeth és Banquo eltávolodnak egymástól. Barátságukat megfertőzi a boszorkánnyok jóslata: Macbethből király lesz. Előbb előléptetik, aztán... A trónteremben vagyunk. A sok sötétzöld és lehangelő ólomszürke után bordó és vérvörös színek. Török és kardok a falon. Mintha szél súvítene. Mintha vihar készülődne. Sejtelmes, felkavaró zenére lépeget a büszke Macbeth. Előbb a király előtt, aztán a szobájában látjuk a feleségével.

Lady Macbeth... Kevély, erős akaratú, ravasz, számító asszony. Már a lépteiből, a mozdulataiból is látni, hogy mindenre képes. Hogy semmitől sem riad vissza. Lady Macbeth hatalomra vágyik. Nem is annyira a pénzre, mint inkább a hatalomra. A kígyó néz úgy az áldozatára, ahogy a férje arcára tapad tekintetével. Nem kér – parancsol! Nem óhajt – követel! Öld meg a királyt, és király leszel! Macbeth tétovázik. Nem! Nem és nem! De mert gyenge jellem, és a szíve mélyén ő is a trónt látja maga előtt – egyre kevésbé tiltakozik. Aztán meg is adja magát. A Lady felnevet. Győzött. Ujjai akár a legyező nyílnak szét arca előtt. Nem akármilyen ujjak ezek. Ujjak, amelyekben egytől egyig hatalomvágy ég, s ha kell, gyilkos törökké válnak.

Ujjak, amelyek szeretni tudnak és ölni tudnak. És Macbeth érzi-látja ezt. Ördögi teremtés ez a nő. Megfékezhetetlen, lerázhatatlan. Akár a kígyó, úgy tekeredik Macbeth testén. Szúrós a tekintete, hamis a mosolya. De a tört, a gyilkos tört úgy adja férje kezébe, hogy az rezzenéstelen arccal szúrja az alvó királyba. Duncan halt. Csak úgy ömlik a fény a szobába... Meghalt a király, éljen a király! Macbeth mosolyog. Elérte célját. A Lady boldog. Férje sikere az ő sikere. Csak Banquo ne lenne! Az egész udvar hallja: Macbeth jogtalanul ül a trónon. Az egész udvar látja: Banquo kegyetlen gyilkosság áldozata. És megint a király: látomásai vannak, lázálmodokkal küzd, gyötrődik. Mintha vér folyna körülötte. Mintha sötét árnyakkal küszködné. Átlátszó fólia alatt rohangál, örvöng és tépi magát. Lady Macbeth ujjai szerelemre nyílnak szét, de hiába! A király egyenes úton sodródik a végzete felé.

Démoni röhej tölti be a teret. A Lady kócosan, megháborodottan sétál le s föl a szobájában. Újabb gyilkosságok, újabb rémlátomások. A nemrég még mindenre elszánt, energikus asszony most rongydarabként esik össze, férje pedig egy párbaj után követi a halálba. Aztán megint azok a sejtelmes suttogások, megint a sikolyok. Ömlik a füst; szürke, torzborz, rongyos alakok viszik a halott királyt. Valaki zokog. Valaki felkiált.

Macbeth-siker Prágában. Húsz percen át tapsol a közönség, ünnepel a szakma. Minden öszszejejt! Zene, tánc, jelmez, színpadkép; nagyszerű a rendezés, hatásosak a fények. A koreográfia Daniel Wiesner munkája. Tele ötlettel, tele fantáziával. Micsoda mozdulatosok! Ahogy a Lady a szobájába kíséri Duncant, a bölcs királyt... flörtöl vele, aztán sarkon fordul, és magára hagyja. Ahogy a tört a férje kezébe nyomja! Ahogy tébolyultan, gyertyával botorkál a sötétben! S ahogy Macbeth ráeszmél, hogy semmit sem ér a holnap, ha kegyetlenség az ára! Ahogy sebzett madárként vergődik álmában! Wiesner minden szereplőnek, még a karban táncolóknak is pontos lélekrajzot adott.

A rendező Antonín Moskalyk filmrendező. Még a gyilkossági jeleneteket is érzékkel, művészi precizitással állította színpadra. Nincs naturalizmus, nincsenek vérfürdők, minden jelenet csak annyira van kiélezve, amennyire a dráma is megkívánja.

Václav Riedlbauch harmincnégy éves zeneszerző. Alkotása nem hullik szét rövidebb-hosszabb monológokra és párbeszédekre, s nem is „leíró” jellegű. Úgy simul a drámához, hogy egyszerre kifejező és élvezhető. Nincsenek benne öncélú, fülsértő nehéz futamok és mégis: Shakespeare-dramát hallunk – zenében.

Az attraktív jelmezeket Josef Jelinek, a mozaras táj, a királyi szobák és a birnami erdő emlékeztetes képét pedig Daniel Dvorák tervezte.

S végül a táncosok: kivétel nélkül mindenki jelesre vizsgázott. Jan Kadlecet és Michaela Cerná-Novotná, Macbeth és Lady Macbeth alakítóját csupán azért emelem ki közülük, mert teljesítményükkel – le merem írni – Európa bármelyik táncszínpadán helytállnának.

Szabó G. László

Tánc az angol tévében

Tudósítás tánc történeti kitérőkkel

Szeretem a táncelőadásokat megnézni a tévében, mert egy bizonyos szelekció után a néző (kevés kivétellel) csak a legjobb koreográfiákat és táncos csúcsteljesítményeket látja. Ezenkívül néha olyan finomságokat lehet észrevenni, amelyek a színházban a távolság miatt elvesznek.

A sorozat első darabját *Young dancer of the year* (Az év fiatal táncosa) címmel sugározták, az Eurovízió szárnya alatt. A verseny Olaszországban, egy gyönyörű régi színházban zajlott le. A döntőben kilenc ország képviselője harcolt a pálmáért, érdekes és magas színvonalon. A résztvevők mind 22 éven aluliak voltak, és öröm volt nézni, milyen tehetséges, jól iskolázott az utánpótlás a nemzetközi szinten. A zsűriben ült többek közt Bortoluzzi, Neumeyer és Schaufuss, aki elnökölt. Sajnos, nem tudok sok névvel szolgálni, mert a műsor narrátora csak nagyon szűkszavúan említett néhány Angliában ismert táncost. Nekem nagyon tetszett egy tizennégy éves spanyol kislány, aki két klasszikus variációt táncolt (Giselle és Don Quijote). Mozgása harmonikus volt, s minden természetes bájjal és könnyedséggel adott elő. A végén produkált 32 *ronde de jambe fouetté*, az első nyolc mindegyikét duplán, gyönyörűen egy helyen és kifogástalan tartásban. Szép és ritka teljesítmény ilyen fiatal lánytól. Mégis meglepett, hogy ő nyerte el az első díjat. Második lett egy norvég fiú, érdekes modern kompozíciót adott elő, kifejezően és ügyesen. A harmadik díjat egy svéd kettős vitte el a „Kalóz” *pas de deux*-vel. Főleg a fiú tűnt fel dekoratív külsejével, és szép vonalú magas ugrásai-

val. – Az egészben az az érdekes, hogy épp olyan országok képviselői vitték el a jutalmat, amelyek eddig nem voltak híresek különleges jó klasszikus iskolájukról vagy tánc tehetségükről. (Persze itt nem a spanyol flamencóra gondolok.)

A következő tévéadást, a *Danse internationale*-t Balanchine emlékének szentelték. Peter Schaufuss, a Festival Ballet művészeti vezetője mondott bevezető beszédet. Táncosnál ritka könnyedséggel ad elő. Ért a témához és intelligenciája nyilvánvaló.

A klasszikus táncot és iskolát Balanchine vitte az USA-ba, s ő alapította meg az amerikai balettet, illetve a New York City Balletet. Rendkívüli koreográfus tehetsége hozzájárult világhíréhez.

Balanchine első nyugati felépéséről személyes emléket őrzök. 1924 júliusában négy orosz táncos jött ki a Szovjetunióból, Danilova, Balancsivadze (később Balanchine), Gevergeva (később Geva) és Effimov. Akkor jöttem vissza Berlinbe Buenos Airesből, ahova a szüleimet átkísértem. Első színházi estém a négy művész táncstje volt, ahol szeretett mesternőmmel, Eugenia Eduardovával is újra találkoztam, akinél természetesen megint gyakorolni akartam. – Az orosz táncosok kitűnőek voltak, brillíroztak, és az orosz klasszikus iskola diadalt aratott. Főleg Danilova szépsége és egyénisége tűnt fel. Meg kell mondanom, hogy Balanchine akkor a leggyengébb előadó volt a négy közül. Később Gyagilev felvette a négyest a társulatába. Ő fedezte fel Balanchine koreográfusi tehetségét is, s ő adta neki az első feladatokat.

A mostani tévéprogram részleteket adott a Szerenád-ból, az Apollóból és A tékozló fiúból Barisnyikovval. Bemutatták Balanchine második feleségét, Vera Zorinát is. Az utóbbit láttam még mint kislányt Eduardovánál gyakorolni. Brigitte Hartwig volt az eredeti neve. Szép, jó alakú lány lett, és predesztinált arra, hogy később a Broadway-revük és filmek sztárja legyen. Mai szemmel nézve őt a tévében nem találtam túl különlegesnek, sőt, egyes részekben elég tehetségtelennek tűnt.

Két éve meghalt a mester, de – ritkaság a tánc világában – művei túl fogják élni. Nekem még mindig a korai művei a legjobbak, az Apolló, A tékozló fiú a Gyagilev-periódusból, majd a Szerenád, a Chaconne, a Concerto barocco és a Drágakövek (Jewels), amelyeket a New York City Balletnek kreált. – Rengeteget koreografált, nem mindegyik egyenértékű. Ami először újnak és merésznek tűnt, idővel megszokottá, sőt néha unalmassá vált. Azért Balanchine volt az első, aki a balettkart különböző csoportokba osztotta, mindegyiket más koreográfiái mintáival, sokszor szimulált mozgással. Ez akkor még forradalmian hatott, és emiatt a „modernsége” miatt volt olyan sikeres az együttműködése Sztravinszkijval.

Balanchine erős egyéniségként uralkodott. Legjobban szeretett a saját növendékeivel dolgozni, akik hozzászoktak a stílusához, a meghoszszabbított kartartáshoz és gyors, preparáció nélküli ugrásaihoz. Tanaquil LeClerq és Diana Adams voltak az ideális Balanchine-balerinák. Barisnyikov a puha nagy pliékkal és a tiszta leningrádi stílussal

szenvedett, amikor Balanchine alatt dolgozott. Mégsem sajnálta az ott töltött időt, bár saját erős egyéniségét alá kellett rendelnie, mert tisztelte a nagy koreográfust. Peter Martins, Susanne Farrell, Arthur Mitchell pedig olyan művészek, akik Balanchinenél fejlődtek ki. Nevük mindig vele lesz összekötve.

Egy másik tévéesten a *dán balett* volt műsoron. Két különböző művet láttunk. Az első Robert North kompozíciója volt, akinek elragadó „Troj Game” című koreográfiáját volt szerencsém egy stuttgarti látogatásomkor megtekinteni. A most előadott balettert – Entre dos aguos – nem tudtam lelkesedni. Úgy hirdeti, hogy „jazz-flamenco balett”. Véleményem szerint sem jazz, sem flamenco, és az előadó dán táncosok nem javítottak semmit a darabon. Hiába, az ilyesmi nem fekszik nekik.

A Nagy fúga – van Manen balettje Beethoven zenéjére – nagy mű. Nem tudom, mennyire ismerik Budapesten. Rám tagadhatatlanul mély benyomást tett. Az absztrakt balettet a Nederlands Dans Theater társulata perfekt stílusban adta elő. A négy férfi az elején bő fekete szoknyában és meztelen felsőtesttel úgy hat, mint valami kőből faragott dombormű. A szoknyák semmit sem vesznek el férfiaságukból. Engem egy kicsit emlékeztet a magyar népviselet ráncos csikósgatyájára, vagy a japán szamurájok széles nadrágszoknyájára, melyet még ma is hordanak az Aikido harcban.

– A lányok ellenben – nagyon légius fehér trikóban – más világbelinek tűnnek. Mégis keverednek a fiúkkal és harmonikus egységet alkotnak. Mikor a férfiak leveszik a szoknyáikat, rövid nadrágban állnak és kezdődik a nemeik játéka, de nagyon gyönyörűen, Beethoven zenéjétől befolyásolva, majdnem romantikus módon. Még nincsenek benne azok a nyers kilengések, amelyeknek később van Manen a megszállottja lett. Minden természetes, a beteljesülés pedig megváltás és nyugalom.

Egy további adásban a *Kanadai Balett* is bemutatkozott. Most Erik Bruhn ott a művészeti vezető. Azt jelentette ki,

hogy ez a fiatal társulat majd a jelenkori nagy balettkompanyiákhöz fog tartozni. Elismerem komoly, szép munkájukat, de kételkedem a Bruhntól megjósolt nagy jövőben. Mindenekelőtt nincs saját stílusuk. Egy ilyen fiatal társulatnak hiányzik a tradíciója, nincs saját gyökerein nevelt mestere vagy koreográfusa. Amit láttam az iskolájukból, nagyon gyenge volt. Bemutattak egy felvételi vizsgát minden kellékével, amelyet olyan jól ismerünk. Később egy osztályóra nem volt nagyon biztató. A balett szólistái kitűnőek, de általában a szomszédos USA szolgál mesterekkel és táncosokkal, Karen Kain kivételével. Bemutattak kivonatokat a nemzetközi repertoárból, megfelelő színvonalon. Saját bélyegükkel azonban adások maradtak.

Öröm volt viszont megismerni a *Ballet National de Marseille* tévéprogramját. Roland Petit a társulat koreográfusa és művészeti vezetője. Petit, akitől az utolsó időben nem sok érdekeset láttunk, most valami nagyon finom, sajtós francia művet kreált. Marcel Proust, a híres francia író regénye. „Az eltűnt idő nyomában” ihlette meg. Ritka szépségű képeket varázsolt

elő, melyek egy impresszionista festménykiállítás benyomását keltik. Debussy, Faure, Cesar Frank, Saint-Saëns zenéit használta fel úgy, hogy nyolc miniatűr balettet komponált, amely végül tökéletes művészi egységet alkot.

Emóciókat, nem cselekményeket látnak táncolva. Érezük a párok frivol játékát, de mindent csak sejtetve, éppen csak érintve. Az atmoszféra Renoirt, Cesannet és korukat eleveníti meg. Csupán egy képben találunk erősebb színeket („Látogatás a bordélyházban”), de ez talán a legkevésbé sikerült is. – A „Találkozás”-ban (két férfi és egy nő) az operatőr csodát művelt. Az alakok a félhomályban túlviláginak tűnnek. – Máshol a fehérbe öltözött lányok teljes napsütésben táncolnak és valami görögös hangulatot érzekeltetnek.

Az előadó táncosok eleganciája, mozgásszépsége kiváló. Csak a francia iskola neveltjei tudnak így táncolni, és itt található az régi tradíció, amelyet máshol hiányoltam. A szólisták – Dominique Khalfouni, Patrick Dupond, Denis Gano, Jean-Charles Gil – remekeltek.

Még egy tanácsot szeretnék adni: ha magyar táncosok Londonba jönnek, nézzenek meg

Shakespeare-előadásokat (nem baletteket). Ha nem is tudnak jól angolul, a szövegnek utána lehet nézni magyarul. Bámulatos, milyen újszerűek és mégis tradicionálisak ezek az előadások. Sokat lehet tanulni a stílusból, a színészek pedig rendkívüliek. – Utoljára egy Coriolanus előadását láttam a National Theatre-ben. Csak azért említem, mert van egy párbaj benne, amely minden koreográfusnak vagy táncosnak dicséretére szolgált volna. Coriolanus és Tullus Aufidius vívnak. Egy nagy köpenyt leszámítva majdnem meztelenek. A címszerep alakító Jan Mackellen a negyvenedik évében lehet. Egy gramm zsír nincs rajta, és fitness, mozgáskészsége csodálatos. Nem hiszem, hogy a Vaganova-iskola első három évét tanulta volna, de valami észszerű kiképzése mégis lehetett. Ezen el lehet töprengni.

Nádasi Marcella

Az Állami Népi Együttes strukturális változásáról a nyár folyamán értesültünk. (Kicsit furcsa, hogy a napilapok nem adtak róla hírt.) A leglényegesebb változás, hogy a kórus elvált (elvált) az együttestől, s ezzel egyidejűleg önálló állami hangversenykórus alakul az ÁNE volt énekesinek és más jelentezőknek összetételével. – Lapunk címe *Táncművészet*, mégsem ítéltük meg sovíniszta módon a változást, mert nyilvánvaló, hogy a változással búcsúznunk kell a társulat harmincöt éven át emblématis műveitől, mint az Ecseri lakodalmas, a Kállai kettős és társaik.

Amerikai társulatok:

2. Feld Ballet... jót, vagy semmit...

A társulat létszáma huszonöt fő, plusz-mínusz két-három vendégművész az alkalomnak megfelelően. Székhelye: New York City (még mindig táncfőváros). A társulat művészi profilja: modern balett, bár ez a kifejezés önmagában még nem jelent semmit. A társulat kora: küzdelmes, de főleg sikeres két évtized. A társulat neve: *Eliot Feld Ballet*, ami bár balettet jelent, de hozzá kell tennünk, hogy Mr. Feld művészi szemüvegén keresztül. A társulat alapítója és koreográfus-művészeti vezetője Eliot Feld, immár negyvenedik éveit taposó „Balanchine-csemete.”

A Joyce színház idei tavaszi szezonzáró együtteseinek közül mindenképpen a neves Feld Balletet kell szemügyre vennünk. Az együttes háromhetes programja alatt több, mint tizenöt számot mutatott be, közülük jó egynéhány premier (*Against the Sky*, *Grand Canyon*, *The Envelop*, *Caught és Intermezzo 2.*), míg a többi a régebbi koreográfiák felújítása. Feld azok közé a koreográfusok közé tartozik, akik minden egyes számon belül megkeresik az adott lehetőségeket, így minden koreográfia újszülött darab. Ezt semmi sem bizonyítja jobban, az *Against the Sky* (Az éggel szemben). Az egész koreográfia tulajdon-

képpen sziluett-darab; a táncosokat soha nem látjuk, csak a különböző színárnyalatokkal megvilágított alakokat, árnyakat észleljük a színpadon. A zenét a mi Bartókunk szolgáztatja (eléggé megszokott jelenség modern balettegyütteseknél): Zene hűros és ütőhangszerekre és cselesztára, valamint a 4. vonósnyégyes. Az árnyalakok és tovasuhanó sziluettek – mind a klasszikus balett stílusában – jól érzékeltek Feld kettős művészi ars poeticáját. Feld beismeri, hogy „nincs különbség a balett és a modern tánc között és számára csak klasszikus léteznek”. Ugyanakkor azt is belátja, hogy „a művészet számtalan formában létezik”. Ez nála nem okoz problémát. Csak a kritikásoknak.

Van-e ezek szerint tipikusan Feld-i táncstílus, vagy modern mozgásrendszer? Szerintem nincs, de van tipikusan Feld-i koreográfia. Nézzük meg közelebbről, hogy mit értünk ezen.

Talán a „legbalettosabb” (ha használhatom ezt a kifejezést) koreográfia az *Adieu* (1984). Mikor felgördül a függöny, először egy fejet látunk, mely egy hatalmas fekete lepel felett kukucskál ki. Mintha megsejtenénk, hogy a lepel többet takar: lassan három másik ember táncol ki mögüle. A táncot a két táncosnő majdnem mindvégig spiccen táncolja. A beavatott megfigyelő felismeri a klasszikus balettből átvett teljes mozgássorozatok: például posé arabesque, fouetté relevé, full detourné, shoulder/back lifts, etc. Ezeket a megszokott motívumokat Feld „rendhagyó” módon fel-

bontja vagy teljesen átformálja úgy, hogy a klasszikus váll-emelésből egy hát-lecsúszás lesz, vagy egy háton való átfördülés. Ez így a modern táncban eléggé megszokott, de klasszikus balettben még mindig nem elfogadott stílus. Az *Adieu*-ben a párok egy „búcsúznak” el végleg egymástól. Mozgásukkal érzékeltetik az idő, s az élet rövidségét, múltját. A halotti lepelből szőnyeget formálnak a táncosok, először a nőt huzigálják rajta, aztán a nő a férfiakat. De lehet a lepelből terítő is: aszalterítő és ágytakaró. Csak mintha a sors valóban elkerülhetetlen lenne: a terítőtől ismét halotti lepel lesz és a párok egymást takarják és fedik be. Így is végződik a darab: a férfiből megint csak egy fej lesz, a nő pedig teljesen beleburkolódik a lepelbe. Drámai darabnak tartom és ezt a hatást elősegíti „Goethe Éneke”, Hugo Wolf zenéje.

Teljesen más benyomást kelt az *A Footstep of Air* (*Levegő-lépések*), melyet Feld még 1977-ben készített. Az egész darabot Beethoven „Skót és ír népdalai”-ra alapozta. Ennek megfelelően a koreográfia skót és ír néptánclemekre van felépítve. Nem érezzük azonban (s ezért köszönet a koreográfusnak), hogy túlságosan „népi életképeket”, megszokott giccses frázisokat látnánk. Nagy része van ebben a jelmeztervezőnek. Willa Kimnek is, aki találatkongan csak utal a népiességre egy-egy megfelelő színnel vagy kalap-kreációval.

A mű tíz tételből áll. Minden éneknek megvan a megfelelő táncszáma. Feld kitűnően kihasználta a jig, a horn-pipe és más néptánc lehetőségeit. A koreográfia modern balett, de apró utalások – mint például az orrtörlés, vakaróztatás, pástorbot, lányokkal való enyelgés – érzékelik, hogy lényegében jól átgondolt karaktertáncban állunk szemben.

Hasonlít ehhez a műhöz az

1984-ben készült *The Jig is up (Jig-re fell!)*. Itt azonban a túlzott ugrásokkal már a táncosok felkészültségét érezzük a mű mondanivalójának, nem pedig a népi életképeknek. A kétméteres pásztorbottal táncoló legény valóban nevetető látvány, s ismerve az írek fanyar humorát, Feld vesébe vágó karikatúrát rajzolt. – Élvezetes látvány volt még Gary Chryst (aki mint vendégművész szerepelt) kacagató, bohókás skót testőre, aki kardjával a legyet próbálta kettévágni, de csak csetlett-botlott a színpadon.

Hogy Eliot Feld szívesen nyúl az etnikus hagyományokhoz, jól bizonyítja a mexikói tradíciókra épülő *La Vida (Az élet, 1978)* és a kubai hagyományokat őrző *Danzon Cubano (Kubai táncok, 1978)*. Mindkét mű az amerikai zeneszerző, Aaron Copland hasonló című zeneszerzeményére épül. Megdöbbenett, hogy Feld milyen jól fogalmazott a tánc nyelvén, s hogy milyen alaposan, szívből ismerte fel a spanyolos kultúrák sajátosságait. Itt elsősorban a *machismót*, a spanyol férfiasságot, férfiideált kell meglátnunk. (Csak így, zárójelben hadd említsem meg, hogy a férfiasság mint olyan a Feld-i életmű alappillére, hisz majdnem minden táncában a férfi táncosok teljesítik mindazt, amit Feld mondani akar. A társulatban a táncosnők másodlagos szerepet töltenek be. Nincs is egyetlen egy kiemelkedő női szólistája a Feld Balettnek.)

A *La Vida* érzékeny, szépen indul: a színpadon egy nagy szalmakalap alatt ponchóba burkolózó férfit látunk. A ruha előbb mozogni kezd, majd a kalap fogogni, míg végül is a férfi nekikezd táncának. A ruházat és az elmaradhatatlan magas sarkú csizma jól tükrözi a férfias megjelenést, David Lukso hűen alakított szerepében. Lassan megteelik a színpad. Oldalról férfiak jönnek be, s hátukon nagy bálákat cipel-

nek. Csak később válik el, hogy nem egyszerűen bálák, hanem nők, mintegy képletesen kifejezve, hogy hogyan húzhatják le a nők a férfiakat. A szóló és incselkedő páros-táncokat a halál jelképe, a bika megjelenése vágja ketté. A koreográfus a bikaviadalt csak alapjaiban kelti életre. A mű végére nincs kiteve a pont, a bikát nem győzi le senki. Az élet megy tovább, csak a küszködés marad.

A Danzon Cubano-nak nincs témája. Lazán összefüggő darab, a tánc a táncért él. Itt Feld a csipőmozgásra építi fel az egész művét. A csipő speciális jelentőségű, a hajlékony derék, a kissé talán túlságosan is kidomborított hátsórész, valamint a szamba ritmusú lüktetés jól foglalja össze mindazt, ami a kubai mozgáskultúrát jellemzi. Ez a motívum megjelenik Feld más koreográfiáiban is, mint például a *Grand Canyon* és *Over the Pavement (Az úton)*. A test ilyen jellegű felszabdaltsága (a modern tánc szótárában ezt „isolation”-nak, izolációnak, pontosabban részekre való tagolódásnak hívják) szintén a klaszszikus hagyományokkal szakító koreográfusok eszköze, ugyanúgy, mint a behajlított lábak, a lábujjhegy helyett a sarok használata, s az említett páros emelések és csúszások.

Kiemelkedő darabnak tartom még a *Caught (Csapdában)*, melyben a csapdába

esett férfias reflektorok hatósugarai tartják örök fogolyként; valamint az *Envelop (Boríték)* című koreográfiát, melyben egy boríték a mű központja. Akárhogyan próbálják megsemmisíteni, nem sikerül. A mű végén, mikor nagy harc és küzdelem árán sikerül a borítékot széttepni (a táncosok torz arckifejezése megszépül és a közönség is fellélegzik), egy új boríték repül be a színpadra. Annyira könyörtelen a befejezés, hogy az emberből akarva-akaratlanul is kitör a bosszúság és a tiltakozás: Nem, ne tovább!

A többi számot nem volt szerencsém látni. Valószínű, hogy még sokáig élni fognak, hisz Feld nem valami termékeny koreográfus. 1967 óta, amióta mint koreográfus tevékenykedik, mindössze két tucat művét táncolják. A régi aforizmát a társulatra átültetve azt kell mondanom, hogy a Feld Balettől jót vagy semmit. Nehéz is lenne róluk bármi rosszat mondani: a táncosok kitűnőek, erőteljesen és frissen táncolnak, a világítás és kosztümök elsőrendűek. Eliot Feld társadalmi-művészi munkássága is közismert. Nemrégiben egy kongresszusi bizottság előtt kerek-perec kijelentette, hogy ha egy MX-szel kevesebbet gyártanak és azt az összeget művészetek támogatására fordítanak, mindenki jobban járna. Ilyen művész kellene még jó néhány.

3. Önéletrajz és tánc David Gordon társulatánál

David Gordon és „fuvarozó vállalata”, mert tulajdonképpen ezt a nevet viseli a társulat (D. G. Pick Up Co.) nem tartozik azokhoz a posztmodern együttesekhez, amelyek

egyhangú tapsorkánál fogad a közönség. Ennek okát többek között abban kereshetjük, hogy míg bizonyos társulatok az újszerűt és meglepőt keresik, addig Gordon és nyolc tagú

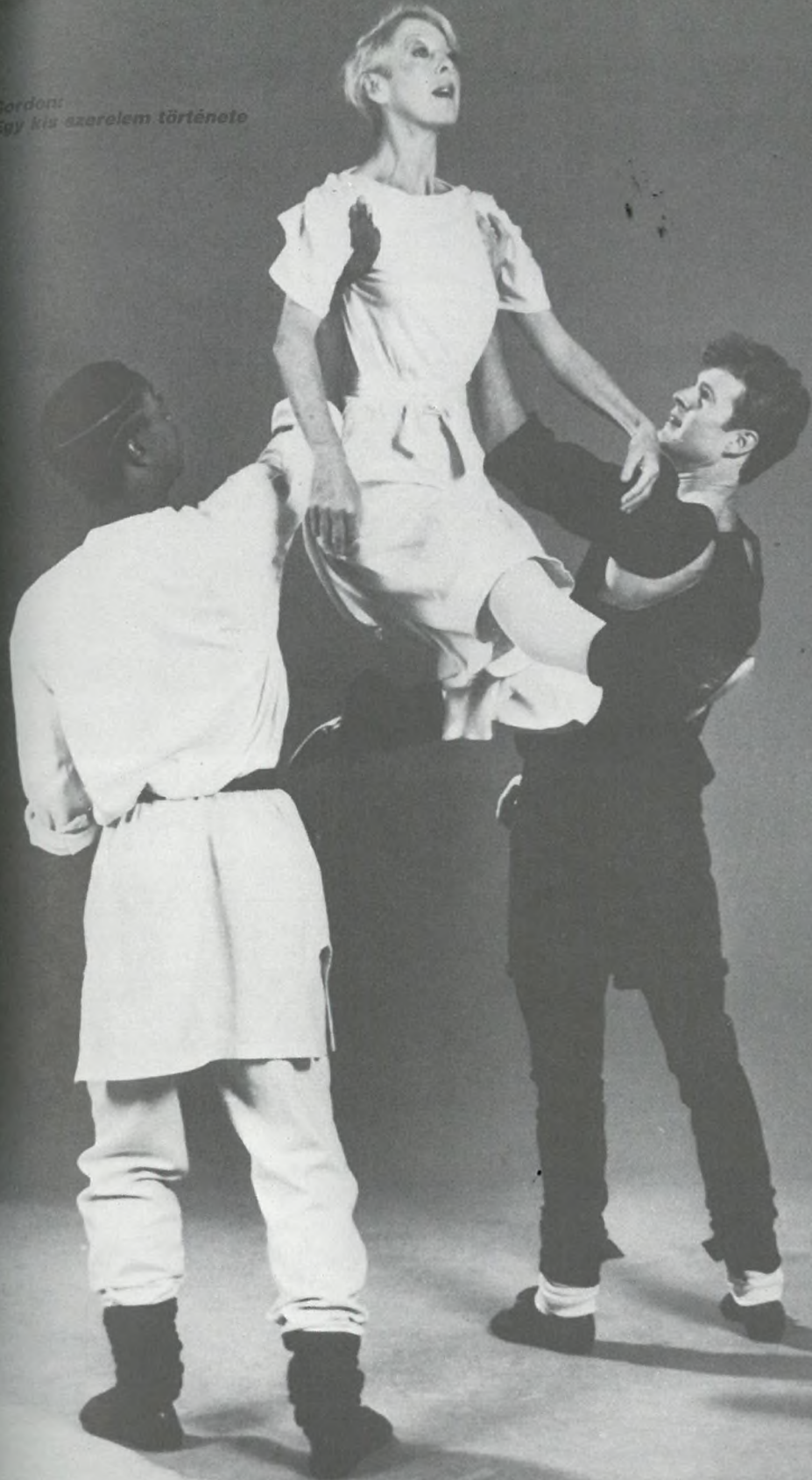
Feld: Adieu (M. Swope felvételei)

Feld: Intermezzo, No. 2 és The Grand Canon

*Gordon:
Egy kis szerelem története*

együttese a már megszokottat és meglevőt akarja újraprodukálni. Teszi ezt úgy, hogy a mindennapi mozgás, személyes élmény és mondanivaló összességéből alkot koreográfiákat, melyek csak egy társadalmi rétegre vagy éppen művészvilágra apellálnak. Részemről Gordon társulata annyiban jelent újszerűt és említésre méltót, hogy nem a személyes élmény vagy az egyoldalú családi háttér érvényesül és jut előnybe, hanem a mozgás és a koreográfiák újszerűsége, frissessége.

Gordon nem „mai” táncos és koreográfus. Már a kora hatvanas évektől fel-feltűnik mint táncos a különböző posztmodernistákkal, akik a híres, ma már történeti jelentőségű Judson Dance Theater-nél működtek. David Gordon azonban hamarosan nem mint előadóművész, hanem mint koreográfus érvényesül. A hetvenes évek közepén kialakul egy kis csoport, élükön Gordonnal és feleségével, az angol származású Valda Setterfielddel, aki még most is a társulat szólistája. Pár éven belül a Gordon társulat bejárja egész Amerikát, átlag 5–8 fővel. Ez alatt az idő alatt az együttesvezető, szólista és koreográfus nem szakítja meg szélesebb körű tevékenységét sem; az American Ballet Theater-nak és a Dance Theatre of Harlem-nak is „bedolgozik” egy-egy koreográfiával.

Gordon hírneve Franciaországba is eljutott. 1985 nyarán több ízben is szerepeltek különböző fesztiválokon, sőt a koreográfus a párizsi Opera-ballettnek is készített egy számot.

Ez az év több újdonságot is hozott a társulatnak. Három új művet mutattak be: *Offenbach Suite*, *A Plain Romance Explained* (Egy kis szerelem története) és a családi hagyományokon alapuló *My Folks* (Az én családom). Bár bevallom, hogy nem mind a három nyer-

te meg tetszésemet, mind-egyiknek van érdeme.

Az *Offenbach* zenére összeállított mű vegyes érzelmeket keltett bennem. A táncosok majd két percre csak mászkáltak ki és be a színpadra. Egy-más mellett elsuhanva, néha még egymás tekintetét is elkerülve, császáltak ki és be. Azt hiszem, nem vagyok egyedül: mások sem nagyon értették. Később ebből a „céltalanságból” — ha egyáltalán ez lett volna a mondanivaló — igen tempós összeütközések és találkozások születtek. A lassacskán kialakuló három pár harmonikus mozgásba kezd és a koreográfia (számomra) csak itt kezdődött igazán. Gordon feleségével több pas de deux-t járt el, mint amennyit kellett volna, de nem hányhatom szemükre, mert igen kedvesek és érzékenyek voltak egymáshoz (nem tudom, hogy húszévi házasság segített-e?). Különösen az emelések voltak szépek és Setterfield korát meghazudtolva, kecsesen táncolt.

A koreográfia minden szünet és megszakítás nélkül váltott át az *Egy kis szerelem történeté*-be. A közönség csak akkor vehette észre a váltást, amikor egy férfitáncos begurult a színpadra és félhangosan elbeszélte táncának minden egyes lépését, mozgását. Először azt lehetett hinni, hogy mindez csak külsőség és csak rövid ideig fog tartani. Nem így volt. Amint több és több táncos jött, úgy telt meg a színpad zsi-bongással, és a történetek különböző változataival. Az egy sorban felálló táncosok orttörő motívuma egyedi volt és többször előkerült a műben. A darabot mindenképpen ön-

életrajzinak kell tekintenünk, azért is, mert Gordon és Setterfield saját románcát meséli el egymásnak két különböző oldalról. Ugyanez az alaptéma és ötletesség tűnik fel Gordon más koreográfiáiban is, mint például a *Felismerhetetlen tárgylagosság*-ban. Itt Gordon és felesége hangosan vitatkozik egymással a színpadon, míg a nézők gyönyörködnek kettősükben. Már-már azt lehetne hinni, hogy valóban egy családi perpatvarról van szó, de a háttérben megjelenő szövegek meggyőzően bizonyítják, hogy a táncosok egyfajta színházat is játszanak. (Húsz évi házasság erre is tanít — gondolom.) Az „Egy kis szerelem története” valóban megjelenik a mű minden nagyobb tételében. A megismerkedéstől kezdve a féltékenységi jelenetekig, az érzelmi pillanatoktól a gyönyörig mindent kifejeznek a mozgáskonfigurációkkal.

A családi háttér teljesen világossá válik előttünk a *My Folks* című műben. Az ötletet Gordon nagyszüleinek zsidó származása adta. Egy kissé erőltetettnek látszott a koreográfia. A fekete-fehér és fekete-piros terítőkkal, stóliákkal táncoló párok különböző alakokat (halál, menyasszony, pap) formáltak, néha elég szellemesen. A mű azonban nem tudta kiforrni magát igazán. De lehet, hogy éppen ez lett volna a mondanivaló? A családi hagyományok kötöttsége és egyoldalú beállítottsága? Lehet. A mű hosszú terjedelme mindenesetre szétdarabolta és — a pattogó Klezmer zene ellenére — túlnyújtotta tette ezt a több, mint húszperces darabot. A világosító, Beverly Emmons azonban sokat segített a koreográfia életre keltésében.

A Gordon társulat húsz évi működését nem lehet összefoglalni csupán a három új koreográfia alapján. Mindenesetre a többi tánc is bizonyítja Gordon ötletességét és társulata életképességét.

Kürti László

„Föld” — jelenetek
Chatel Krisztina táncából
(van Herpe felvételei)

